

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ
EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

KONYA İLİNDE ÖĞRENİM GÖREN ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA VE SİBER
MAĞDUR OLMA DURUMLARI

Şerife Nur ÖZKAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Aslıhan SABAN

Konya-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şerife Nur ÖZKAN
	Numarası	148305011005
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	KONYA İLİNDE ÖĞRENİM GÖREN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA VE SİBER MAĞDUR OLMA DURUMLARI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

2/5/2019
Öğrencinin
Şerife Nur ÖZKAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şerife Nur ÖZKAN
	Numarası	148305011005
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Aslıhan SABAN
	Tezin Adı	KONYA İLİNDE ÖĞRENİM GÖREN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA VE SİBER MAĞDUR OLMA DURUMLARI

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan KONYA İLİNDE ÖĞRENİM GÖREN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA VE SİBER MAĞDUR OLMA DURUMLARI başlıklı bu çalışma 02/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Doç. Dr. Aslıhan SABAN	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Hasan ÖZGÜR	

TEŞEKKÜR

Konya ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin siber zorba ve siber mağdur olma durumlarını konu alan araştırmamın başlangıcından bitişine kadar desteğini esirgemeyen kendimi geliştirmemi sağlayarak beni yönlendiren sayın danışman hocam Doç. Dr. Aslıhan SABAN’a teşekkürlerimi sunarım.

Kafama takılan her soruma zaman ayırıp cevap veren hocalarım Doç. Dr. Ahmet Naci ÇOKLAR ve Dr. Öğr. Üyesi Yakup YILMAZ’a ve tezime katkılarından dolayı Doç. Dr. Hasan ÖZGÜR ve Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ’e teşekkürü borç bilirim.

Sevgili arkadaşım Emine BAHÇEÇİ’ye tez sürecindeki sıkıntılı anımda beni cesaretlendirip yol almamı sağladığı için minnettarım. Rehberlik öğretmeni sevgili arkadaşım Hamide ÇAMUR, alanıyla alakalı yorumlarda bulunarak zihnimi açan konuşmaların için çok teşekkürler. Öğretmen arkadaşlarım Tahsin BAHAR, Sami Necmi ÖZKAN ve Mehmet Akif GÜLEN’e tezimin dil ve anlatımında bulundukları katkılarından dolayı teşekkür ederim. Değerli abim Veli KORKMAZ’a tez verilerimi dijital ortama aktarırken sağladığı katkısından dolayı teşekkür ederim. Konya’ya her geldiğimde beni en güzel şekilde ağırlayan canım arkadaşım Büşra SELVİ ve ailesine minnettarım. Ayrıca Konya’da tez verilerimi toplamamda bana yardımcı olan Bilişim Teknolojileri öğretmenleri, okul müdür yardımcıları, rehber öğretmenler ve ölçekleri tüm samimiyetleriyle dolduran öğrencilere teşekkür ederim.

Benim bugünlere gelmeme vesile olan, desteklerini her zaman hissettiğim biricik kardeşim, annem ve babama sonsuz teşekkürler. Beni bu süreçte de yalnız bırakmayan her anımı paylaştığım, yeri geldiğinde benimle beraber çalışıp motive olmamı sağlayan eşim İlyas ÖZKAN iyiki varsın, sabrın için teşekkürler.

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	
---	---	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şerife Nur ÖZKAN
	Numarası	148305011005
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Aslıhan SABAN
	Tezin Adı	KONYA İLİNDE ÖĞRENİM GÖREN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA VE SİBER MAĞDUR OLMA DURUMLARI

ÖZET

Bu çalışmada Konya ilinde öğrenim gören ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarını yapma ve siber mağdur olma durumları nelerdir? Sorusuna cevap aranmıştır. Tekil ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli kapsamında “Siber Zorba ve Kurban Olma Durumları” ölçeği kullanılmıştır (Ayas ve Horzum 2010). Çalışma grubu ise 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Konya merkez ilçelerinde üç resmi ortaokulda öğrenim gören rastgele örnekleme yoluyla seçilen 390 ortaokul öğrencisidir.

Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilere okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin bilinçli kullanım kültürünü artıracak etkinlikler yapılmalı, velilere bu konuda seminerler verilmeli ve öğretmenlere bu konuda verilen hizmetiçi eğitimler

artırılmalıdır. Gelişen teknolojiyi tüketen değil üreten bir nesil hedeflenmelidir. Siber zorbalıkla ilgili kısa film, afiş, resim, mobil uygulama yarışmaları düzenlenmelidir. Okulların belirli gün ve haftalar takvimine internet ve teknoloji kullanımı farkındalığı çalışmaları eklenmelidir. Ayrıca öğrencilerin internete internet kafelerden ulaşabilme durumu için internet kafelerin denetimlerinin daha ciddi yapılması gerekmektedir. Günümüz anne babalarının çocuk yetiştirirken çocukları telefon, televizyon vb. cihazlara küçük yaşlardan itibaren maruz bırakmaları çocukların teknolojik cihazlara bağımlılığını tetiklemiştir. Bu duruma maruz kalan çocukların öğrenim çağında okuma yazma öğrenmesiyle teknolojik cihazlara eğilimi daha da artmaktadır. Öğrenciler zamanla bağımlı hale gelmektedirler. Aile sağlığı merkezlerinde bu konu hakkında çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıklarını korumak amacıyla anne babalara bilgilendirici eğitimler verilmeli, broşürler dağıtılmalıdır. Kamu spotları artırılmalıdır. Şehir hayatında yaşayan ailelerin çocuklarında cep telefonu iletişim için gereklidir. Diğer teknolojiler gibi amacına uygun olarak kullanılmasına özen gösterilmelidir. Okul-öğretmen-veli üçgeni işbirliğinde eğitimler verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Siber zorba, Siber mağdur, İnternet.

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	
---	---	---

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şerife Nur ÖZKAN
	Numarası	148305011005
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Aslıhan SABAN
	Tezin İngilizce Adı	The situations of the students studying at secondary school in Konya province show cyber bullying and cyber bullying victims

SUMMARY

In this study, the answer of the question “What are the situations in which the fifth, sixth, seventh, eighth graders students studying at secondary school in Konya province show cyber bullying behaviours or are cyber bullying victims?” was searched. Singular and relational scanning model were used in this study. The scale cyber bullying and exposing to cyber bullying situations were used (Ayas and Horzum, 2010). The working group consists of 390 students studying at three official secondary schools in Konya central district chosen via random sampling method in 2015-2016 education years.

According to the results of the study carried out, teachers should conduct activities for students to encourage them to use information and communication technologies consciously. Parents should be given some seminars about this subject and the in-service trainings given to the teachers about this subject should be

increased. A generation producing the developing technology should be aimed instead of a generation consuming the developing technology. Short films, banners, mobile application contests about cyber bullying should be held. Awareness studies of the usage of internet and technology must be added to the calendar of events and celebrations of the schools. Also in the event of accessing the internet of the students to internet at cyber cafes, the inspection of cyber cafes should be made more seriously. Today's parent expose their children to the devices such as cell phone, internet etc from the first years of age while they raise their children and this triggers the technologic device addiction of children. Children who are affected by this problem are prone to use technological devices when they learn how to read and write. Students get addicted to Internet in time. To protect the children's physical and psychological health about this topic parents must be educated extensively and brochures must be given to them. The number of the public service announcements must be increased. The use of smart phones is vital especially for the children with parents living in a metropolitan. They must be carefully and relevantly used like the other technologies. Trainings must take place in a parent-school-teacher triangle.

Keywords: Bullying, Cyber-Bullying, Cyber victim, Internet.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	iv
TEZ KABUL FORMU.....	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar LİSTESİ	xiv
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sayıtlılar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
1.6. Tanımlar	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Zorbalık.....	6
2.1.1. Zorbalık Türleri:.....	7
2.2. Siber Zorbalık.....	10
2.2.1. Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Arasındaki İlişki.....	15
2.2.2. Siber Zorbalığın Türleri.....	16
2.2.3. Siber Zorbalık Araçları.....	17
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	20
3.1. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	20

3.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	25
YÖNTEM	34
4.1. Araştırmanın Modeli	34
4.2. Çalışma Grubu	34
4.3. Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama	35
4.4. Verilerin Analizi.....	36
BULGULAR	38
5.1. Öğrencilerin Siber Zorba / Mağdur Olma Durumları	38
5.1.1. Alt Problem: Cinsiyete Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları	46
5.1.2. Alt Problem: İnternet Kullanım Sıklığına Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları	48
5.1.3. Alt Problem: Kişisel Bilgisayarın Olup Olmamasına Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları	52
5.1.4. Alt Problem: Kişisel Cep Telefonu Olup Olmamasına Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları	55
5.1.5. Alt Problem: Anne Eğitim Durumuna Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları	57
5.1.6. Alt Problem: Baba Eğitim Durumuna Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları	60
5.1.7. Alt Problem: Sınıf Düzeyine Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları.....	63
SONUÇLAR, TARTIŞMA, ÖNERİLER	67
6.1. Sonuçlar ve Tartışma.....	67
6.1.1. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarını Yapma Durumları	67
6.1.2. Öğrencilerin Siber Mağdur Olma Durumları.....	69
6.1.3. Alt Problem: Cinsiyete Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları	70
6.1.4. Alt Problem: İnternet Kullanım Sıklığına Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları	72

6.1.5. Alt Problem: Kişisel Bilgisayara Sahip Olmaya Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları.....	73
6.1.6. Alt Problem: Kişisel Cep Telefonuna Sahip Olmaya Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları.....	74
6.1.7. Alt Problem: Annenin Eğitim Durumuna Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları	75
6.1.8. Alt Problem: Babanın Eğitim Durumuna Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları	76
6.1.9. Alt Problem: Sınıf Düzeyine Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları.....	76
6.2. Öneriler	79
KAYNAKÇA	83
EKLER	98
EK-1: VERİ TOPLAMA ARACI	98
EK-2: İZİN KÂĞIDI	100
EK-3: ARAŞTIRMA İZNİ.....	101
EK-4: ÖZGEÇMİŞ	104

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	34
Tablo-2: Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı	35
Tablo-3: Ölçeğin Alt Boyutları ve Boyutlara Dâhil Olan Sorular	36
Tablo-4: Siber Ortamda Engelleme ve Zarar Verme Alt Boyutuna Göre Siber Zorba/Mağdur Olma Durumları.....	38
Tablo-5: Siber Ortamda Cinsel Zorbalık Alt Boyutuna Göre Siber Zorba/Mağdur Olma Durumları.....	41
Tablo-6: Siber Ortamda Söylenti Çıkarma Alt Boyutuna Göre Siber Zorba/Mağdur Olma Durumları.....	44
Tablo-7: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun cinsiyete göre sonuçları	46
Tablo-8: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun cinsiyete göre sonuçları	47
Tablo-9: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun cinsiyete göre sonuçları	48
Tablo-10: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun internet kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	49
Tablo-11: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun internet kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	50
Tablo-12: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun internet kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	51
Tablo-13: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun kişisel bilgisayarın olup olmamasına göre sonuçları .	52
Tablo-14: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun kişisel bilgisayarın olup olmamasına göre sonuçları.....	53

Tablo-15: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun kişisel bilgisayarın olup olmamasına göre sonuçları	54
Tablo-16: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun kişisel cep telefonu olup olmamasına göre sonuçları	55
Tablo-17: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun kişisel cep telefonu olup olmamasına göre sonuçları	56
Tablo-18: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun kişisel cep telefonu olup olmamasına göre sonuçları	56
Tablo-19 : Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun anne eğitim durumuna göre sonuçları.....	57
Tablo-20: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun anne eğitim durumuna göre sonuçları	58
Tablo-21: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun anne eğitim durumuna göre sonuçları.....	59
Tablo-22: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun baba eğitim durumuna göre sonuçları.....	60
Tablo-23: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun baba eğitim durumuna göre sonuçları	61
Tablo-24: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun baba eğitim durumuna göre sonuçları.....	62
Tablo-25: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun sınıf düzeyine göre sonuçları	63
Tablo-26: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun sınıf düzeyine göre sonuçları	64
Tablo-27: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun sınıf düzeyine göre sonuçları	65

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Teknolojinin ilerlemesiyle hayatımıza giren araçların sayısı gün geçtikçe artmakta ve hayatımızın her alanında yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Yaşamımızda ilerleyen teknoloji; eğitim, sağlık, ulaşım, hizmet, bankacılık ve iletişim gibi pek çok alanda kullanılmaktadır. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojisi alanlarındaki ilerlemeler hayatımıza iyi yönleri ile beraber kötü yönlerini de taşımaktadır. Bu gelişmelerle iletişimin hızlanması sonucunda telefonların internete bağlanabilme durumlarıyla beraber akıllı telefona sahip olan insan sayısı gün geçtikçe artmaktadır. İnsanlar iletişim kurmak; mesajlaşmak, görüntülü görüşmek, fotoğraf, video paylaşmak gibi internetle yapılabilecek çoğu işlerde de telefonu kullanmaktadırlar. Genel olarak mobil abone sayısının fazla olması Türk toplumunun teknolojik ürünlere ne kadar yatkın olduğunu ayrıca ortaya koymaktadır (TÜİK, 2014). TÜİK verilerine göre ortaokul düzeyindeki çocuklarda internet ve bilgisayar kullanımı oldukça fazladır. TÜİK, 2018 verilerine göre ise “Bilgisayar ve internet kullanımı 2018 yılında 16-74 yaş aralığındaki bireylerde sırasıyla %59,6 ve %72,9 olmuştur. Bu oranlar 2017 yılında sırasıyla %56,6 ve %66,8 oranlarındadır. (TÜİK, 2018). Oranlara bakıldığında da bilgisayar ve internet kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Bu durumun iyi yönleri olduğu gibi olumsuz yönleri de vardır. Telefonun yoğun kullanımı internet ve sosyal medya kullanımının da artmasına sebebiyet vermiştir. İnternetin bilinçsiz kullanımı ise sosyal medya bağımlılığına neden olmuştur.

Teknoloji alanında görülen gelişmelerin olumlu-olumsuz birçok etkisi yaşamda karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çocukların akran zorbalığı, elektronik ortamda yeni bir zorbalık yapma aracına dönüşmüştür. Teknolojik alandaki gelişmelerin olumsuz etkilerinden biri, teknolojinin olanaklarıyla teknoloji üzerinden zorbalık yapmaktır (Ayas ve Horzum, 2010). Özellikle gençlerin aile korumasından uzakta sanal ortamın sunduğu imkânları zorbalık için kullanması, beraberinde birçok soruna sebebiyet vermektedir (Özdemir ve Akar, 2011). Siber zorbalık, sanal zorbalık, çevrimiçi sosyal zulüm, elektronik zorbalık gibi isimlerle anılan bu zorbalık çeşidi e-posta, anlık ileti, görüntülü mesajlaşma, sohbet, blog siteleri, internet siteleri gibi internette

her alana yayılmıştır (Akbaba ve Eroğlu 2013).Siber zorbalık, cep telefonlarını ve interneti kullanarak zorbalığı tanımlar. Öğrencilerin yüz yüze yapamadığı davranışları siber ortamda çok rahat yapması siber zorbalığın ciddiyetini arttırmıştır. Siber zorbalık teknolojinin karanlık yönü olarak nitelendirilmektedir (Kowalksi ve Limber, 2007).

Akran zorbalığı sanal ortamda da devam edebilmektedir. İnternet bağımlılığı, sosyal medya bağımlılığı, sanal dolandırıcılık olaylarının artması teknolojinin getirdiği sorunlardan bazılarıdır. Elektronik araç kullanımlarından internet bağımlılığı ile siber zorbalık arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur (Sargın, 2013). Çözüm olarak ülkemizde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından 2011 yılında başlayıp bu sene 8. yılını kutlayan Güvenli İnternet Hizmeti, zararlı yazılımlar ve dolandırıcılığa karşı hizmet vermektedir. Güvenli İnternet kullanımı için gerekli bilinç oluşturulmalıdır.

Son yıllarda gerçekleştirilen birçok çalışmada öğretmenlerin siber zorbalıkla baş etmedeki rolü üzerine tartışılmaktadır (Desmet, Aelterman, Bastiaensens, Cleemput, Poels, Vandebosch ve Bourdeaudhuij, 2015; Veiga, Ferreira, Freire, Caetano, Martins ve Vieira, 2017; Gualdo, Sánchez, Cerezo, ve Prodócimo, 2018; Shemesh Heiman ve Ben-Ari, 2018; Yot, Franco ve Hueros, 2019). Siber zorbalığı engellemek için öğrencilere rehberlik edilmeli, veliler ve öğretmenlerle müşavirlik yapılmalıdır (Yaman, Karakülah ve Dilmaç, 2013) .

Siber zorbalığın cinsiyet, empatik eğilim ve akademik başarı ile ilişkisi tespit edilmiştir. Siber zorbalık ve siber kurban (mağdur) olmanın cinsiyet ile ilişkisinde, kızların empatik eğilimi erkeklere göre daha yüksektir bununla birlikte erkeklerin daha çok siber zorba olduğu görülmektedir. Siber mağdurun empatik eğilim ve haftalık ortalama internet kullanım süresiyle ilişkisi tespit edilmiştir. Akademik başarı ise kısmi olarak aracılık etmektedir. Siber zorba olanların siber mağdur olma durumları arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencinin bir gün siber zorba olabileceği belirlenmiştir (Peker, Eroğlu ve Ada, 2012).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Konya ilinde öğrenim gören ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarını yapma ve siber mağdur olma durumları nasıldır? Sorusuna cevap aranmıştır.

Bu amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Siber zorba ve mağdur olma durumu ortaokul öğrencilerinde ne seviyededir?

2. Siber zorba ve mağdur olma durumu

- a) Cinsiyet
- b) İnternet kullanım sıklığı
- c) Bilgisayara sahip olma
- d) Cep telefonuna sahip olma
- e) Annenin eğitim durumu
- f) Babanın eğitim durumu
- g) Sınıf düzeyi gibi demografik faktörlere göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

İletişim insanların en büyük gereksinimlerinden biridir. Gelişen teknoloji ile hızlı iletişim şekilleri çoğalmakta ve insanların kullanımına sunulmaktadır. İletişimin kolay hale gelmesi olumsuz durumlara da davetiye çıkarmaktadır. İnsanlar yüz yüze yapamayacağı şeyleri sanal ortamda birbirine yapmakta hiçbir çekince görmemeye başlamaktadırlar. Günlük hayattaki zorbaca tavırlar yerini sanal ortamda sürdürmektedir. Toplumda farklı kişilikteki bir birey internette kendini olduğundan çok daha farklı bir şekilde tanıtabilmektedir. Bu sebeple dolandırıcılar artmakta, insanlar kendi kimlikleriyle değil o anda nasıl olmak istiyorlarsa öyle görünmeye başlamaktadırlar. Adına siber zorbalık dediğimiz bu zorbalık türü her yaştan insanı mağdur etmektedir. Özellikle bu konuda hem yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmekte (Gillespie, 2006) hem de gerekli bilinç oluşturulmalıdır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bilinçli kullanılması konusunda farkındalık geliştirmek gerekmektedir. Okullarda öğrencilere ve tüm okul personeline internetin bilinçli kullanımı konusunda birtakım çalışmalar yapılması siber zorbalıkla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Bu araştırma da bu konuda duyulan eksikliklere yönelik yapılan çalışmalardan birisidir. Bu çalışma bundan sonra yapılabilecek olan araştırmalara ışık tutacak ve bu tip araştırmaların geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

1.4. Sayıtlar

Veri toplama aracına verilecek yanıtların, var olan durumu belirlemeyi sağlayacak kapsamda olduğu varsayılmıştır.

Konya ili merkez ilçelerindeki ortaokullardan seçilecek öğrencilerin oluşturacağı örneklem grubu, evreni temsil edecek nitelik ve niceliğe sahip olacağı varsayılmıştır.

Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin, veri toplama aracındaki soruları samimiyetle cevaplandıracakları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma Konya ilindeki 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim gören ortaokul öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Tüm Türkiye’de ortaokulda öğrenim gören öğrencileri kapsayan bir araştırma çok uzun zaman ve maliyet alacağından Konya ili ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma örnekleminde 3 resmi ve 1 özel ortaokul rastgele seçilmiştir. Fakat özel okuldaki öğrencilere ölçeğin uygulanmasına izin verilmediği için 3 resmi ortaokul ile sınırlandırılmıştır.

Günümüzde özellikle sosyal ağlarda yaygınlaşan siber zorbalık, genel anlamda siber zorba ve kurban olup olmama durumlarına göre incelenmiştir. Bu araştırma, problemin ortaya konmasında yapılan alanyazın taraması ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Zorbalık: Bir ya da birden çok kişinin kendilerinden daha zayıf birilerine tekrarlı bir biçimde yaptıkları olumsuz davranışlardır (Olweus, 1993).

Akran Zorbalığı: Aralarında karşılıklı güç dengesizliği bulunan bir bireyin bir ya da daha fazla akranı tarafından sürekli ve tekrarlı olarak kasıtlı zarar verme amacıyla olumsuz davranışlara maruz bırakılmasıdır (Olweus, 1996).

Siber Zorbalık: Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü (Arıcak, 2011). Kızdırma, kışkırtma, taciz, karalama/iftira, taklit etme, ifşa etme, dışlama, rahatsız edici ve tekrarlayıcı mesaj ve aramalar... Yani zorbalık (Özel, 2014).

Siber Mağduriyet: Bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşaması durumudur (Arıcak, Tanırkulu ve Kınay, 2012).

Sosyal Ağ: Bireylerin sınırları belirlenmiş bir sistem içinde halka yarı/açık profil oluşturmaya, bağlantıda olduğu diğer kullanıcıların listesini açıkça vermesine, bu diğer kullanıcıların sistemdeki listelenmiş bağlantılarını görmesine ve aralarında gezmesine izin veren web tabanlı hizmetlerin tümüne sosyal ağlar denmektedir (Büyüksener, 2009).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Zorbalık

İnsanoğlu dünyaya geldiği andan itibaren çevresindeki insanlarla iletişim kurma ihtiyacı hissetmektedir. İletişim kuran insan, giderek sosyalleşmekte ve diğer insanlarla ilişkileri çoğalmaktadır. İnsanlarla ilişkilerde bazen iletişim eksikliğinden kaynaklanan olumsuzluklar da meydana gelmektedir. Bu olumsuzluklar bazen saldırgan davranışlara da dönüşebilmektedir. Saldırganlık ise TDK'ya göre, “Bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşı, zorla karşısındakine benimsetme çabasıdır” (2019). Saldırganlığı başka bir şekilde de tanımlayacak olursak; saldırganlık, karşıdaki canlıya fiziksel veya duygusal anlamda kasıtlı olarak zarar vermektir (Ballard, Rattley ve Fleming, 2004). Saldırganlık aynı zamanda duyguların engellenmesine yönelik davranış olarak da tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 1992). Bir diğer tanım da bireyin çevresindekilere fiziksel davranışlarını saldırganlık olarak nitelendirmektedir (Tahiroğlu, Bahalı, Avcı, Seydaoğlu ve Uzel, 2009). Saldırganlığın bir diğer çeşidi de zorbalıktır (Gökler, 2009).

Zorbalık, kişiler arasında güç dengesizliğinin olduğu durumlarda, saldırgan bir davranışın devamlılık göstermesi ve bilerek zarar vermek için yapılması olarak tanımlanırken saldırganlık ise fiziksel ve zihinsel güçleri denk olan iki kişi arasındaki çatışmadır. (Olweus,1999). Smith ve Thompson (1991)'a göre, zorbalık, mağdura istenerek uygulanan bedensel ve ruhsal acı veren olaylarla sonuca eren yalnız kışkırtılarak ortaya çıkması şart olmayan tekrarlı, zorbanın mağdura göre daha güçlü veya kendini güçlü sanmasıyla ortaya çıkan davranışlardır. Roland (1989)'a göre zorbalık, kişi veya kişiler tarafından, kendisini savunamayacak durumda olan kişiye karşı, bedensel ve ruhsal sonuçları olan durumların süreklilik göstermesidir. Sharp ve Smith (1994) ise zorbalığı, mobbing kavramının içeriği gibi ele almaktadır. Toplumda hiyerarşiyle gelen gücün kötüye kullanılabileceği ve bu gücün bilerek ve sürekli kullanımı sonucunda zorbalığın ortaya çıkacağını belirtmektedir. Besag (1995)'e göre zorbalık, kişinin kendinden daha güçsüz olan kişilere kendi yararına veya keyif almak için, süreklilik arz eden her türlü yolla yaptığı saldırılardır. Furniss (2000)'e göre zorbalık, bireylerin birbirlerine zarar veren davranış şekilleridir. Rigby

(2002) zorbalığın tanımını yaparken zorbalık yapan kişinin duyduğu hazzı ve mağdur olan kişinin yaşadığı baskıdan bahsetmektedir. Zorbalığı, zorbanın bir olayın yol açtığı kötü sonuç ya da çıkardan beslenerek sürekli kendisinden güçsüz kişi ya da kişilere orantısız güç kullanarak incitici davranışlarda bulunması olarak tanımlamaktadır. TDK'ya göre zorba : “*Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan (kimse), müstebit, mütegalibe, despot, diktatör*” (2019).

Bu tanımlar ışığında zorbalığın en çok dikkat çeken özellikleri şunlardır:

- Taraflar arasında güç dengesizliği olma durumu
- Fiziksel, psikolojik, sözlü ve dolaylı yollarla yapılabilmesi
- Zorba davranışların tekrarlanması
- Toplumsal yapıdan etkilenmesi
- Davranışın istenerek yapılması
- Yapılan zorbalıktan haz duyulması
- Kurbanın zorbalığa karşı koyamayacak seviyede olması

Zorbalığın dikkat çeken özelliklerine ve tanımlara baktığımızda yapılan zorbalık davranışlarının belirli bir çerçevesinin olmadığı görülmektedir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010). Zorba davranışların çeşitleri alanyazında incelendiğinde doğrudan fiziksel saldırı içeren, dolaylı psikolojik zarar verecek davranışlar veya her iki yolla yapılabilecek şekilde ortaya çıkmaktadır (Olweus, 1993; Smith ve Thompson, 1991; Roland, 1989; Sharp ve Smith, 1994; Besag, 1995; Elliot, 1997; Furniss, 2000; Rigby, 2002; Pişkin, 2002; Çifçi ve Özkan, 2010; Gökler, 2009).

2.1.1. Zorbalık Türleri:

- **Fiziksel Zorbalık:** En yaygın karşılaşılan zorbalık türüdür. Özellikle okullarda akranlar arasında yaş, güç dengesizliği gibi farklılıkların daha çok etkin olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. İtme, tekmeleme, yumruk atma, vurma, saç, kulak çekme, eşya vb. atma, kesici/delici nesneyle saldırma, silah çekme, hırsızlık gibi fiziksel zarar verecek davranışlardır.

- **Sözlü Zorbalık:** Alay etme, hakaretlerde bulunma, lakap takma, çirkin laflar söyleme, öğrenci hakkında kötü şeyler yazma, söylenti çıkarma vb. davranışlarla kendini göstermektedir.
- **Psikolojik Zorbalık:** Dolaylı zorbalık, ilişkisel zorbalık gibi isimlerle de nitelendirilmekte olan bu zorbalık türü kendini akranlar arasında gruba ve kişisel çıkarlara uymayanları dışlama, izole etme, aşağılama, kötöleme, sözel zorbalıkta da geçen söylenti çıkarma gibi davranışlarla ortaya çıkmaktadır.
- **Cinsel Zorbalık:** Cinsel taciz, sarkıntılık, cinsel konularda söylemlerde bulunmak veya cinsel şakalar yapmak (Olweus, 1993; Crick ve Grotpeter, 1995; Elliot, 1997; Rigby, 1997; Fitzgerald, 1999; Land, 2003; Gini, 2007; Gökler, 2009).

Zorbalık her yaşta ve gruplar arasında kendini göstermektedir. Özellikle okullarda artan şiddet ve zorbalık örnekleri bu konunun önemini anlatmaktadır (Olweus, 1993). Genellikle okul ve çevresinde karşılaşılan zorbalık akranlar arasında gerçekleşmektedir. Zorba öğrencilerin mağdur olan öğrencilere bedensel ve ruhsal yönden zarar verebilecek davranış sergilemesi, hem Türkiye’de hem de dünyada yaygın olarak görülmektedir (Olweus 1993; Mynard ve Joseph 2000; Wolke, Woods, Bloomfield ve Karstadt 2000; Wolke, Woods, Stanford ve Schulz 2001; Eisenberg, Neumark-Sztainer ve Perry, 2003; Juvonen, Graham ve Schuster, 2003; Seals ve Young, 2003; Baldry 2004; Hunter, Boyle ve Warden, 2004; Collins, McAleavy ve Adamson, 2004; Cerezo ve Ato, 2005; Houbre, Tarquinio, Thuillier ve Hergott 2006; Çifci ve Özkan, 2010; Garmy, Vilhjálmsón ve Kristjánsdóttir, 2017). Raskauskas ve Stoltz, 2007 yılında yaptığı çalışmalarında erkek öğrencilerin daha fazla fiziksel ve sözel mağduriyet yaşadıklarını, sözel zorbalık yaptıklarını, geleneksel zorbalığa daha az maruz kaldıklarını, büyük sınıftaki öğrenciler okulda güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. Büyük sınıflardaki öğrencilerin daha az fiziksel, sözel ve geleneksel zorbalığa maruz kaldıkları; daha az fiziksel ve sözel zorbalık yaptıkları görülmüştür. Burnukara (2009), araştırmalarında katılımcıların %31,8’inin fiziksel çevrede, %21,7’sinin sanal ortamda akran zorbalığına dâhil olduklarını, erkek öğrencilerin

kızlara göre daha fazla akran zorbalığı sergilediklerini fakat akran zorbalığına maruz kalma açısından cinsiyet boyutunda fark olmadığını belirtmektedir.

Akran zorbalığı olarak tanımlanan zorbaca davranışlar Olweus (1993)'e göre, öğrencinin kendinden daha güçlü öğrenciler tarafından süreklilik arz eden, kasıtlı olarak yapılan davranışlardır.

Pişkin (2002) ise, akran zorbalığını okul zorbalığı olarak nitelendirmiştir. *“Okul zorbalığı, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür. Okul zorbalığı, tekme atma, tokat vurma, itme, çekme gibi fiziksel; sataşma, alay etme, dalga geçme, kızdırma, hoşla gitmeyen isim takma, küçük düşürücü sözler söyleme gibi sözel; dedikodu ve söylenti çıkarıp yayma, arkadaş grubundan dışlayarak yalnızlığa terk etme gibi dolaylı ya da para veya diğer eşyalarını zorla alma, almakla tehdit etme, eşyalarına zarar verme gibi davranışsal olarak ortaya çıkabilir.”*

Akran/geleneksel/okul zorbalığının nedenleri göz önünde bulundurulduğunda, öğrencinin kendi evinde huzursuzluk yaşaması, ihmal ve istismar görmesi öğrencinin okulda farklı durumlarla yaşadıklarını yansıtmaması zorbalık davranışlarını ortaya çıkarabilmektedir (Uysal ve Dinçer, 2012; Çitemel, 2014; Demirci, 2017). Zorbalığa maruz kalan öğrenciler ise Elliot (1997)'a göre akıllı, kibar ve ailesiyle güzel ilişkisi olan çocuklardır. Ailelerinde zorbalık görmeyen bu çocuklar zorbalıkla karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilememektedir (Çınkır ve Karaman Kepenekçi, 2003). Geleneksel zorbalık ile ebeveyn ilişkisini inceleyen çalışmalarda ebeveyn desteğinin ergenleri dört zorbalık biçiminden koruyabileceğini belirtmektedir (Wang, Iannotti ve Nansel, 2009). Ebeveyn kontrolündeki ahlaki ayrılıklar akran zorbalığı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmaktadır. Araştırmacıların tanımına göre, ahlaki ayrılma, kişinin kendi kişisel ahlaki standartlarına aykırı bir davranışın kabul edilebilir olduğuna dair kendini ikna ettiği bilişsel bir mekanizmadır (Meter ve Bauman, 2018).

2.2. Siber Zorbalık

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte iletişim kurduğumuz araçlar da çeşitlenmektedir. Cep telefonu, tablet, bilgisayar gibi araçlarla internet sayesinde iletişimimiz çok hızlı hale gelmektedir. Bu gelişmelerin hayatımıza getirdiği kolaylıklar çok fazladır fakat olumsuzluklar da vardır. Teknoloji bağımlılığı (internet, telefon, bilgisayar, sosyal medya bağımlılığı) günümüz hastalıklarından biri olmaktadır.

Yapılan araştırmalarda siber zorbalık ile bilgi ve iletişim teknolojilerini sık kullanmanın ilişkili olduğu belirtilmektedir (Campbell, 2005; Keith ve Martin, 2005; Gillespie, 2006; Li, 2007; Erdur Baker ve Kavşut, 2007; Arıca, Siyahhan, Uzunhasanoğlu, Sarıbeyoğlu, Çıplak, Yılmaz, ve Memmedov, 2008; Slonje ve Smith, 2008; Smith, Mahdavi, Carvalho, Fisher, Russell and Tippett, 2008; Topçu, 2008, Topçu, Erdur-Baker, ve Çapa-Aydın, 2008; Wang vd., 2009; Burnukara, 2009; Vandebosch ve Cleemput, 2009; Erdur Baker, 2010; Yalın, Bayır ve Numanoglu, 2010; Deryakulu ve Büyüköztürk, 2010, Kavuk, 2011; Özdemir ve Akar, 2011; Manap, 2012; Touloupis ve Athanasiades, 2014; Baştürk Akca, Sayımer ve Ergül, 2015; Özer, 2016; Chao ve Yu, 2017; Gencer, 2017; Bıyık, 2018). İnterneti ortalama olarak ilk kullanma yaşı, Danimarka ve İsveç'te 7, Kuzey Avrupa ülkelerindeyse 8'dir. Avrupa çapında, 9-10 yaştaki çocukların üçte biri her gün internet kullanmaktayken, 15-16 yaştaki çocuklar ise %80'e kadar interneti kullanmaktadır. 9-16 yaş aralığındaki çocukların %93'ü en az haftada bir kez çevrimiçi olmaktadır (%60'ı ise her gün ya da hemen hemen her gün çevrimiçidir). İnternet kullanımının en çok olduğu yer hane (%87), sonra okul (%63) olmuştur. Fakat internete ulaşmada farklılıklar vardır – çocukların % 49'u kendi odalarında ve %33'ü cep telefonu ya da avuç içi teknolojilerle interneti kullanmaktadır. İsveç, İngiltere, İrlanda ve Norveç'te her 5 çocuktan biri avuç içi teknolojilerle internete ulaşmaktadır. 9-16 yaşındaki çocuklar interneti, okulla ilgili çalışmalarında (%85), oyunda (%83), kısa video seyrettiklerinde (%76) ve anlık ileti de (%62) kullandıklarını söylemektedir. En az kullanılan alanlar ise paylaşmak için fotoğraf (%39) ya da mesaj (%31) göndermek, web kamerası (%31), dosya paylaşım siteleri (%16) ya da blog sitelerinin (%11) kullanımıdır. 9-16 yaş aralığındaki bireylerin %59'u sosyal paylaşım sitelerinin

birinde en az bir profile sahiptir – 9-10 yaştakilerin %26’sı, 11-12 yaştakilerin %49’u, 13-14 yaştakilerin %73’ü ve 15-16 yaştakilerin %82’si profile sahiptir. Sosyal paylaşım siteleri en fazla Hollanda (%80), Litvanya (%76) ve Danimarka’da (%75) rağbete uğrarken, en az Romanya (%46), Türkiye (%49) ve Almanya’da (%51) rağbet gösterilmektedir. Sosyal paylaşım sitelerini kullanan çocukların %26’sı herkese açık profile sahiptir – en fazla, Macaristan (%55), Türkiye (%46) ve Romanya (%44) da herkese açık profil bulunmaktadır; çocukların %29’unun arkadaş listesinde 100’den fazla kişi bulunmaktadır ama çocukların çoğunda bu sayı daha da azdır. Sosyal paylaşım sitesi kullanan çocukların %43’ü profillerini gizli tutmaktadır. %28’i ise profillerinde bazı yerleri gizlediğini söylemiştir, böylece profillerini sadece arkadaşlarının arkadaşları ve bulunduğu ağdaki kişiler görebilmektedir (EU Kids Online-Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi, 2011).

Günümüzde internet bağımlılığının olumsuz etkilerinden biri de zorbalığın farklı bir biçimi olan siber zorbalıktır. Buradan yola çıkarak yapılan araştırmalarda cep telefonu ve internet kullanımının yaygınlığının öğrencilerin siber mağduriyet yaşamalarına sebep olduğu belirtilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre ise, 6-15 yaş aralığındaki bilgisayarla vakit geçiren çocukların bilgisayarla tanışma yaşları ortalama 8 iken, 6-10 yaş aralığında ortalama tanışma yaşı 6, 11-15 yaş aralığında ise 10’dur. 6-15 yaş aralığındaki internetle vakit geçiren çocukların internetle tanışma yaşı ortalama 9’dur. 6-10 yaş aralığında 6, 11-15 yaş aralığında ise 10’dur. 6-15 yaş aralığındaki çocukların %24,4’ü kişisel bilgisayara sahip iken, %13,1’i cep telefonuna ve %2,9’u oyun konsoluna sahiptir. 6-15 yaş aralığındaki çocukların bilgisayar, internet ve cep telefonu ile vakit geçirme oranları sırasıyla %60,5, %50,8 ve %24,3’tür. Bu oranlar 6-10 yaş aralığındaki çocuklarda sırasıyla %48,2, %36,9 ve %11, 11-15 yaş grubundaki çocuklarda ise sırasıyla %73,1, %65,1 ve %37,9’dur. Bilgisayar ve internet kullanımı tüm yaş gruplarında erkeklerde kızlara kıyasla daha yüksektir ve bu oran yıldan yıla artış göstermektedir (TÜİK, 2014; TÜİK, 2018). Baştürk ve diğerleri (2015) çalışmalarında, Ankara’daki ortaokulların 7 ve 8. sınıflarında öğrenim gören 200 öğrencinin sosyal medya kullanımlarını ve siber zorbalık deneyimlerini

araştırmışlardır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çoğunluğunun evinde internet erişimine sahip bilgisayar bulunmakta ve günde en az bir kere sosyal ağları kullandıkları, en çok kullandıkları sosyal ağın Facebook olduğu tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık ile internet bağımlılığı seviyeleri arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir (Gencer, 2017).

Siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerinin verdiği imkânları kullanarak teknoloji üstünden kasıtlı ve tekrarlı bir şekilde diğer insanlara olumsuz davranışlar (zorbalık davranışları) sergilemektir (Ayas ve Horzum, 2010; Ayas ve Horzum, 2017). Campell (2005) ise siber zorbalığı, zorbalığın yeni görüntüsü olarak nitelendirmektedir. Siber zorbalık, Kanadalı eğitim bilimci Roffey (2000)'e göre bir bireyin ya da grubun bilgi ve iletişim teknolojilerini arkadaşlarını tehdit etmek amacıyla, kötü niyetle ve tekrarlayan bir biçimde kullanması olarak tanımlanmaktadır. Belsey (2004)'e göre siber zorbalık, farklı bir kimliğin arkasına saklanıp, bireysel veya grupta, süreklilik arz eden, bilerek isteyerek (kasıtlı) bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak, karşı tarafa zarar vermek amacıyla sergilenen düşmanca tavırlardır. Siber zorbalık, modern teknoloji olarak adlandırılan cep telefonları ve internet yoluyla kendini korumayan bir kişiye karşı yapılan saldırganlık çeşididir (Smith vd., 2008). Willard (2005)'a göre siber zorbalık internet ve diğer teknolojiler vasıtasıyla dijital ortamda mesajlar veya dijital materyallerle (fotoğraf vb.) mağdurlara zarar vermektir. Li (2008)'e göre siber zorbalık, internet üzerinden, kişisel teknolojik aletlerle, anlık mesaj, e-posta gibi dijital platformları kullanarak zorbalık yapmaktır. Slonje ve Smith, (2008)'e göre ise; bir fiilin siber zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için,

- Zarar verme amacıyla (kasıtlı) gerçekleştirilmeli,
- Süreklilik arz etmeli,
- Zorba ve mağdur arasında teknolojiyi kullanabilme düzeyinde belirli bir fark olması gerekmektedir.

Siber zorbalık, Hinduja ve Patchin (2009)'e göre bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçların ısrarlı ve tekrar edici bir şekilde zarar vermek amacıyla kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Davranışın kasıtlı, zarar verici, birden fazla

olacak şekilde tekrarlı olması gerekmektedir. Arıcak (2011) ise siber zorbalığın bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişisel ya da gruba, kurumlara karşı yapılabilecek teknik ya da dolaylı tarzda zarar verici davranışlar olarak tanımlamaktadır. Langos (2012)'e göre siber zorbalık, teknolojiyi kullanarak, güçsüz, kendini savunamayan birine karşı yapılan hareket ya da hareketlerdir.

Kişisel bilgi ve dosyaları kasten ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme, zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama, kasten virüslü mail yollama vb. yollar siber zorbalığa örnek olarak gösterilmektedir (Ayas ve Horzum, 2010). Bu durumları yapabilecek kişinin yeterli bilgi sahibi olması gerekmektedir. Burada güç dengesizliği vardır. Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmada beceri sahibi olan kişi siber zorbalık yapabilirken, bu teknolojileri kullanmada yetersiz kalan bireyler mağdur olmaktadır. Siber zorbalığın bu yönünün gençler arasında daha yaygın olduğu görülmektedir (Arıcak vd., 2008).

Siber zorbalık davranışları başka şekillerde de ifade edilmektedir. Çevrimiçi saldırı/internet saldırısı (Ybarra, Leaf ve Diener West, 2004), internet tacizi (Ybarra ve Mitchell, 2004), siber saldırı (Li, 2005), çevrimiçi zorbalık (Patchin ve Hinduja, 2006), elektronik zorbalık (Raskauskas ve Stoltz, 2007), siber saldırganlık (Dempsey, Sulkowski, Dempsey ve Storch, 2011).

Siber zorbalık tanımlarına bakıldığında, bir davranışın siber zorbalık olarak nitelendirilmesi için bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden yapılması ve bu teknolojileri kullanmada güç farklılıkları olması, kasıtlı ve tekrarlı yapılması gerekmektedir. Siber zorbalık tek bir kişiye yapılabilirken, kurumlara da yapılabilir. Siber zorbalık fiziksel olarak uzakta bulunan bir mağdura karşı saldırganlığı da içerir, genellikle bilgi ve iletişim teknolojileri kullanarak karşıdaki kişiye zorbalıkta bulunmaktadır. Fiziksel bir temas olmaması rağmen zorbalığa uğrayan kişi psikolojik zarar görmektedir (Hinduja ve Patchin, 2006). Örnek olarak zorbalık içeren mesaj alan çocukların çoğunluğu üzülmüştür (EU Kids Online-Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi, 2011).

EU Kids Online-Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi (2011) tarafından siber zorbalıkla ilgili yapılan araştırmaya göre, 9-16 yaşındaki çocukların %6'sı internette

müstehcen veya incitici mesaj aldıklarını ve çocukların %3'ü bu tür mesajları başkalarına gönderdiklerini belirtmektedir. Çocukların %19'unun çevrimiçi ve/veya çevrimdışı zorbalığa maruz kaldığını (%6'sı çevrimiçi) ve %12'sinin çevrimiçi ve/veya çevrimdışı zorba olduğunu (%3'ü çevrimiçi) ifade etmektedir. Bu sonuçlara göre günlük yaşamda yapılan zorbalık, çevrimiçi zorbalıktan daha fazladır. Müstehcen veya incitici çevrimiçi mesaj alan çocukların çoğu sosyal destek ararken bu durumla karşılaşmakta, 4 çocuktan 1'i bu durumdan kimseye bahsetmemektedir. Çocukların onda altısı çevrimiçi yollar kullanarak rahatlamaya çalışmaktadır – incitici mesajları silmek veya zorbalığını yapan kişiyi engellemek (engelleme, çocuklar tarafından etkili önlem olarak görülmektedir). En az riske maruz kalma oranı Türkiye, Portekiz ve İtalya'da bulunmuştur. Danimarka %28, Estonya %25, Norveç %23, İsveç'teki %23 ve Romanya %21, çocuklar internetteki bir duruma üzüldüklerini veya rahatsız olduklarını açıkça söyleyebilmekteyken, İtalya %6, Portekiz %7 ve Almanya %8 oranındaki çocukların söylemeye en az yatkın oldukları belirtilmektedir.

“Siber zorbalığın en yaygın şekilleri internet veya cep telefonu aracılığıyla tehdit, aldatma, dedikodu yaymak, birinin bilgisayarını hackleyip parolalarını çalmak” olduğu alanyazın araştırmalarında dile getirilmektedir (Vandebosh ve Cleempout, 2009). Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalığa maruz kalma düzeyi cep telefonu ve internet kullanımının yaygınlığıyla ilişkilidir. Fakat çağımız gereksinimlerine ve bilginin gelişimine baktığımızda da bilgi ve iletişim teknolojilerinin de ortak ihtiyaç olduğu görülmektedir (Ayas ve Deniz, 2014). İnternet kullanım zamanı ve internete girilen ortamlar da etik dışı davranışları etkilemektedir ve bu konuda yasal teknik önlemler alınmalıdır. Çocukların internette geçirdikleri zamanı ve internete girdiği ortamların ebeveynleri tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir (Kavuk, Keser ve Teker, 2011). Belçika'da yapılan bir araştırmaya göre ebeveyn ve öğretmen kontrolü sağlanan öğrencilerde siber zorbalıkta azalma görülmüştür. Uzun vadeli kesitsel çalışmada güvensiz internet kullanımı olduğundan düşük seviyede bulunmuştur (Valcke, Dewer, Keyer ve Schellens, 2011). Bununla beraber güvensiz internet kullanan çocuklar sakıncalı içeriklere de yanlışlıkla maruz kalabilmektedir. Çocuk tarayıcıları ve filtreleme

programlarının kullanılması gerekmektedir (Varnhagen, 2007). Siber zorbalıkla mücadelede yasal çözümler getirilmesi gerektiği de düşünülmektedir (Gillespie, 2006). Yapılan başka bir araştırmada internet kullanma süresinin artmasıyla iletişim becerilerine sahip olma durumunu azalttığı sonucu dikkat çekicidir. Bu nedenle etkili iletişim becerilerine sahip olmak için bilinçli internet kullanımını artırıcı önlemler alınabilir (Bıyık, 2018).

2.2.1. Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık Arasındaki İlişki

Araştırmaların bazılarında, siber zorbalığın geleneksel zorbalıkla ilişkisine yer verilmiştir (Strom ve Strom, 2004; Belsey, 2006; Li, 2006; Li, 2007; Mason, 2008; Smith vd., 2008; Topçu, 2008; Varjas, Henrich ve Meyers, 2009; Wang vd., 2009; Wood ve Pornari, 2009; Vandebosch ve Cleemput, 2009; Burnukara, 2009; Erdur-Baker, 2010; Deryakulu ve Büyüköztürk, 2010).

Campell (2005) siber zorbalığı geleneksel zorbalığın yeni görüntüsü olarak tanımlamaktadır. Birleşik Krallık'ta da yapılan bir araştırmada geleneksel akran zorbalığıyla siber zorbalığın ortak özellik gösterdiği söylenmektedir (Wood ve Pornari, 2009). Siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan farkı ise elektronik cihazların kullanımıdır (Strom ve Strom, 2004). Sanal kurban olduğu tespit edilenlerin çevrimdışı ortamlarda da sanal kurban olabileceği; sanal zorba olanların çevrimdışı ortamlarda da sanal zorba olabileceği sonucuna varılmaktadır (Smith vd., 2008).

Geleneksel zorbalık yapma ve bilgi ve iletişim teknolojilerini sık kullanma siber zorbalık durumunda başarılı değişkenlerdir. Katılımcıların %55,2'sinin geleneksel zorbalık, %47,6'sının ise siber zorbalık yaptığı görülmüştür (Topcu, 2008). Erdur Baker (2010) geleneksel ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi cinsiyet ve internet ile iletişim araçlarının kullanım sıklığını incelemiştir. Yaşları 14-18 arası 276 lise öğrencisi ile çalışmıştır. Öğrencilerin %24'ü her gün , %33,7'si haftada en az iki kez, %33,7'si ayda bir ya da iki kez , %6,9'u hiç internet kullanmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin %32'si hem siber zorbalığa hem de geleneksel zorbalığa uğradığını, %26'sı hem siber hem de çevrede başkalarına zorba hareketler göstermiştir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre hem siber hem de çevrede, daha fazla kurban olma durumu göstermektedir. Siber zorbalık ve geleneksel zorbalık arasında sadece erkek

öğrencilerde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin internete ulaşma imkânı daha fazla olmaktadır (Horzum, 2011). Ayrıca Bayar (2010) erkeklerin daha fazla siber zorbalık yapmalarına sebep olarak, erkeklerin internette oynadıkları oyunların genellikle şiddet içerikli olduğunu, erkeklerin daha saldırgan davranışlar göstermeye eğilimli olmalarının bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmektedir.

Geleneksel zorbalıkta kurbanlar zorbalığa uğradıklarını anlatmakta genellikle çekingen davranmaktadır. Zorbalığın artacağı endişesine kapılmaktadırlar. Siber zorbalıkta da zorbalığa maruz kalanlar yaşadıkları bu durumu yetişkinlere anlatmaktan korkmaktadır. Bilgisayar, cep telefonu gibi kişisel cihazlarının ellerinden alınacağını ve tepki gösterilebileceğinden korkmaktadırlar (Belsey, 2006).

Siber zorbalıkta kişi kimliğini gizleyebilirken geleneksel zorbalıkta zorbalığı kimin yaptığı çoğu zaman belli olmaktadır. Siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan farkı, zorba geniş bir kitleye ulaşabilmekte ve istediği her zaman mağduru rahatsız edebilmektedir. Siber zorbalıkta mağdur kendini evinde bile güvende hissedememektedir (Yaman vd., 2011).

2.2.2. Siber Zorbalığın Türleri

Siber zorbalık zorbanın kullandığı teknolojiye bağlı olarak farklı türlerde gerçekleştirilebilmektedir.

Willard (2007)'a göre, siber zorbalığın türleri,

- **Kızdırma/Parlama:** Biri hakkında başkalarına anlık mesaj ya da e-mail yoluyla kızdıracak, müstehcen mesajlar yollamaktır.
- **İftira:** Kişi hakkında yapılan zarar verici, doğruluğu olmayan, yersiz konuşmaların yapılması, siber ortamda başkalarına dijital materyaller halinde gönderilmesi veya paylaşarak herkesin görebilmesini sağlamaktır.
- **Taklit etme/Kimliğine bürünme:** Siber zorba mağdur olanın kişisel hesaplarına erişim sağlamak veya onun adına hesap açarak ona zarar verecek paylaşımlarda bulunmaktır.

- **Dışlama:** Siber zorbanın, sevmediği birisini kasıtlı bir şekilde çevrimiçi gruplardan çıkarması veya çevrimiçi oyunlara almamasıdır.
- **Taciz:** Bir kişiye elektronik yollarla çirkin sözler söylemektir, kızdırmadan farkı mesajı özelden gönderme durumudur.
- **Ortaya Çıkarma:** Birisinin kişisel belgelerini siber ortamda başkaları ile paylaşmaktır.

Kınay (2012)'a göre siber zorbalık türleri ise; Hakaret Etme, Bıktırma, İftira, Taklit Etme, İfşa Etme, Dışlama, Sanal Taciz, Hile Yapma ve Sexting'dir.

- **Hile Yapma:** Mağduru kandırarak kişisel bilgilerini ele geçirme ve onun yerine iş yapmaktır.
- **Sexting:** Başkalarına çıplak veya pornografik görüntüler göndermektir.

2.2.3. Siber Zorbalık Araçları

Bilgi ve iletişim teknolojileriyle veya internet aracılığıyla kurulan iletişimde kimliğin gizlenebilme avantajı vardır. Bu avantaj çekinmeden zorbalık yapmaya ve kolay mağdur seçilebilmeye, hakaret, tehdit, küfür içerikli mesajların artmasına neden olmaktadır (Strom ve Strom, 2004). Ayrıca Deryakulu ve Büyüköztürk (2010) de farklı kimlikle kendini gösterebilme özelliğinin siber zorbalığı tetiklediğini ifade etmektedirler.

Smith ve diğerlerine göre (2008) siber zorbalık;

- Metin mesajı zorbalığı,
- Resim/video klip zorbalığı (cep telefonu kamerasıyla),
- Telefon araması zorbalığı (cep telefonu aracılığıyla),
- E-mail zorbalığı,
- Chat odası zorbalığı,
- Anlık mesajlaşma aracılığıyla yapılan zorbalık,
- Web sitesi aracılığıyla yapılan zorbalıktır.

- **Anlık Mesajlaşma:** Aynı anda yani eş zamanlı olarak karşılıklı konuşma şeklinde iki ya da daha fazla kişiyle gerçekleştirilen mesajlaşmalardır (Willard, 2005). Messenger, WhatsApp, MSN, Viber, Line vb. uygulamalar aracılığıyla anlık mesajlaşma yapılmaktadır (Kowalski, Limber ve Agatston, 2008). Bu programlar istediğiniz kişilerle arkadaş listesi oluşturmanızı sağlar ve arkadaşlarınız çevrimiçi olduğunda size bildirim vererek haberdar eder (Willard, 2007).
- **E-Posta:** Anlık mesajlaşmadan farkı eş zamanlı konuşma olmamasıdır (Willard, 2007). E-postayı kullanan siber zorbalılar gerçek kimliklerini gizleyerek sahte hesaplarla siber mağdurlara yakalanma korkusu olmadan tehditkâr ve zarar veren mesajlar yollayabilmektedir (Rogers, 2010). Bu mesajlar/ileteler görsel, işitsel veya sözel içerikler olabilmekte (Bhat, 2008) ve mesajlar tek adımda birçok kişiye gönderilebilmektedir (Kowalski vd., 2008).
- **Cep Telefonu:** Cep telefonu olan insan sayısı gün geçtikçe artmakta ve kullanımı bağımlılık seviyesine gelmektedir (TÜİK, 2014; TÜİK, 2018). Siber zorbalılar cep telefonunu kullanarak izinsiz çektiği resim ve videoları başkalarıyla paylaşabilmektedirler (Bhat, 2008). Cep telefonu yardımıyla arama ve mesaj gibi yollarla rahatsız edici davranışlarda bulunmaktadır (Rogers, 2010).
- **Sohbet Odaları:** Eş zamanlı yazılı konuşmalardır. Sohbetler herkese açık veya özel sohbette yapılabilmektedir. Sohbet odasında bir kişi istemediği kişileri sohbetten çıkarabilmektedir (Bauman, 2007). Sohbet odalarında da kişi kendi kimliğini saklayarak karşıdaki kişiye rahatsızlık veren mesajlar yollayabilmektedir (Kowalski vd., 2008).
- **Metin Mesajları:** Cep telefonu aracılığıyla gönderilen kısa mesajlardır. İki ya da daha fazla kişiye iletilebilirler. Kişiler kimliklerinin belli olmaması için internet sitelerinden cep telefonlarına mesajlar gönderebilmektedir (Berrier, 2007).
- **Web Siteleri:** Siber zorbalılar web sitelerini kişi veya kurumlara saldırı niteliğinde kullanabilmektedirler. Resim, metin gibi içeriklerin bir

araya getirilerek oluşturulduğu sayfalar kişilere zarar verecek nitelikte hazırlanabilmektedir (Bhat, 2008). Mağdur web sitesinin kim tarafından çıkarıldığını genellikle bilmemektedir (Eroğlu, 2011).

- **Blog/Web Günlüğü:** İnternette istediği konularla ilgili yazılar yazmaya imkân veren, yazılan yazılara yorum yapılabilen, resim, video, anket eklenebilen web günlükleridir (Bhat, 2008). Kişiler yazılarıyla siber zorbalık yapabilirken, yazılara yapılan rahatsız edici yorumlarla da blog sahibi zorbalığa maruz kalabilmektedir (Stys, 2004).
- **Sosyal Ağlar:** Günümüzde gün geçtikçe kullanımı artarak bağımlılığa kadar sürüklemektedir. Facebook, Instagram, Twitter, Snapchat, LinkedIn gibi birçok sosyal ağ çeşidi kullanılmaktadır. Facebook, LinkedIn ve Instagram'ı erkekler kadınlara göre daha fazla kullanmaktadır. Twitter kullanan her 10 kişiden 8'i erkektir. Snapchat'i kadınlar erkeklere oranlara daha fazla kullanmaktadır. (We Are Social, 2019). Kullanılan bu uygulamalarla kişiler özel hayatına dair birçok şey paylaşmakta ve kişisel bilgilerini herkese açmaktadır. Bu bilinçsiz kullanım siber zorbalara davetiye çıkarmaktadır (Yurtkoru, Durmuş, Ulusu ve Kılıç, 2010).
- **Çevrimiçi Oyunlar:** İnternet üzerinden oynanan oyunlar tekli veya çok oyuncuyla oynanabilmektedir. Oyuncuların oyun içinde iletişim kurabilecekleri alan da vardır. Bu iletişim kurulan alanda kişiler kimliğini gizleyerek rahatsız edici konuşmalar ve saldırgan tutumlar gerçekleştirebilmektedirler (Willard, 2007).
- **Forumlar:** Kişilerin fikirlerini paylaşabildikleri, sorunlarına çözüm arayıp başkalarının sorunlarına çözüm bulabildikleri bir platformdur. Foruma üye olurken kurallar kabul edilmekte, takma ad ve şifre de belirlenerek forumda diğer üyelerle iletişim kurulabilmektedir. Üyeler arasında olumlu konuşmalar olduğu gibi üyeler birbirine kimliklerini gizleyerek siber zorbalık da yapabilmektedirler (Yaman vd., 2011).

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Zorbalıkla ilgili araştırmalar ilk olarak 1978 yılında Dan Olweus tarafından yapılmıştır ve günümüzde halen devam etmektedir. Türkiye’de ise araştırmalar 2000’li yıllarda çalışılmaya başlanmıştır (Ayas ve Horzum, 2010).

3.1. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Baek ve Bullock 2013 yılında yaptıkları araştırmalarında farklı ülkelerde yapılan birçok araştırmaya ve siber zorbalığa göre yaygınlık, sonuçlar ve stratejiler üzerine alanyazın taramasını incelemişlerdir; siber zorbalıkla ilgili kültürlerarası bir bakış açısıyla araştırma eksikliği bulunduğunu tespit etmişlerdir. Bunun üzerine de uluslararası bir bakış açısıyla önleme ve müdahale hakkında çalışma yapılmıştır. Cassidy, Faucher ve Jackson ise (2013) Kanada’da yaptıkları araştırmalarında İngilizce olarak yayımlanan uluslararası alanyazını incelemişlerdir. Siber zorbalık ve geleneksel zorbalık arasındaki farklılıklar ve benzerlikler; siber zorbalığın mağdurlar, zorbalar, okullar, aileler ve topluluklar üzerindeki etkileri; mağdurlar, okullar ve ebeveynler için başa çıkma stratejileri; etkili olan ve olmayan çözümler değerlendirilmiştir. Okul ve ev kültürünün önemine dikkat çekilmiştir. Muraa, Topçu, Erdur-Baker ve Diamantina (2011) araştırmalarında İtalyan ve Türk öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerinin farklılıklarını ve benzer yönlerini ele almayı amaçlamaktadır. 215 İtalyan, 122 Türk öğrenciye anket sunulmuştur. İnternet kullanım sıklıklarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İnterneti en az günde bir kez İtalyan öğrencilerin %58,9’u, günde bir kereden fazla olarak Türk öğrencilerin %82,1’inin kullandıklarını belirtmişlerdir.

Siber zorbalığın yaygınlığı konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, Strom ve Strom (2004) araştırmasında siber zorbalığın ne olduğunu, nasıl önlenebileceğini ve geleneksel zorbalıkla ilişkisini açıklamaktadır. Ybarra ve Mitchell (2004) 10-17 yaş arasındaki interneti düzenli kullanan 1500 genç ile araştırma yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre gençlerin %4’ü siber mağdur, %3’ü hem siber zorba hem de siber mağdur, %12’si siber zorba olduklarını belirtmiştir. Cample ise 2005 yılında siber zorbalığın yeni gelişen bir problem olduğunu, siber zorbalığın tanımını, olası

önlem ve müdahale stratejilerini anlatmaktadır. Başka bir çalışmada Vandebosh ve Cleempout (2009), İngiltere’de 2052 ilkokul ve ortaokul öğrencisine yapılan anket sonuçlarına göre öğrencilerin %63,8’i siber zorbalığa inandığını belirtmiştir. Öğrencilerin %61,9’u siber mağdur olmuştur, %52,5’i siber zorba, %76,3’ü seyircilerdir. Siber zorbalığın en yaygın şekilleri internet veya cep telefonu aracılığıyla tehdit, aldatma, dedikodu yaymak, birinin bilgisayarını hackleyip parolalarını çalmaktır. Hinduja ve Patchin (2008) Kafkas ve Amerikan olan 18 yaşından küçük 1378 katılımcı ile siber zorbalığın ve mağduriyetin özelliklerinin belirlenmesi amacıyla çevrimiçi anket uygulanmıştır. Erkeklerin %32’sinden, kızların ise %36’sından fazlası siber mağdur, erkeklerin yaklaşık %18’i, kızların ise %16’sı siber zorba olduklarını bildirmiştir. Erkek ve kız öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bilgisayar ve internet kullanımının siber zorbalık ve mağduriyetle pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. Patchin ve Hinduja (2006) araştırmalarını 18 yaşından küçük 324 bireyle yapmışlardır. Araştırmanın sonucuna göre bireylerin %30’u siber mağdur, %60’ı başkaları tarafından göz ardı edildiğini, %50’si başkaları tarafından saygısızlık gördüğünü bildirmiştir. Siber mağdurların %60’ ı okulda da zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Kowalski ve Limber ise (2007), Amerika’da 6, 7, 8. sınıfa giden 3767 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %11’inin siber mağdur, %7’si hem siber zorba hem de siber kurban, %4’ü ise siber zorba olduğunu belirtmişlerdir. Siber zorbalıkta kullanılan en yaygın yöntemler ise anlık mesajlaşma, sohbet odaları ve e-posta kullanımından kaynaklanmaktadır. Siber mağdurların yarısına yakın bir kısmı siber zorbalığı kimin yaptığını bilmemektedirler. Selkie, Fales ve Moreno’nun 2015 yılında yaptığı çalışmada ise, ABD’de 10-19 yaşları arasındaki 139 bireyle araştırmayı gerçekleştirmişlerdir. Yapılan çalışmanın analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin siber zorbalık yapma oranlarının %1 ile %41 arasında; siber mağduriyet yaşama oranlarının %3 ile %72 arasında; hem siber zorba hem de siber mağdur olarak siber zorbalığa dâhil olma oranlarının ise %2,3 ile %16,7 arasında değiştiğini belirlemişlerdir. Siber zorbalık ile depresyon, intihar, madde kullanımı dâhil olmak üzere fiziksel ve zihinsel sağlık problemleriyle bağlantılar kurmuşlardır.

Slonje ve Smith (2008) siber zorbalığı araştırmak amacıyla İsveç okullarından 360 genç üzerinde araştırma yapmışlardır. Araştırmalarında siber zorbalığın dört kategorisi olan metin mesajı, e-posta, telefon görüşmesi ve fotoğraf/video klibi kullanılarak yapılan siber zorbalığın yaş ve sınıf düzeyi arasındaki ilişkisi, yansıyan etkileri, başkalarına aktarılması ve bu tür bir zorbalığın farkında olup olunmadığı ele alınmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre okulda zorbalık faaliyetine %10'u evet, %6,4'ü bir veya iki kez, %3,6'sı daha sık bulunduğunu belirtilmiştir. Cinsiyet değişkeninde zorbalığa maruz kalmada önemli bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Yaş değişkeninde anlamlı bir fark görülmemiştir.

Kanada okullarında yapılan çalışmalara bakıldığında Beran ve Li (2005) araştırmalarını 432 öğrenci ile çalışılmıştır. Öğrencilerin %69'dan fazlası siber zorbalığı duymuştur, %21'i birkaç kez siber zorbalığa maruz kalmıştır, %3'ü ise siber zorbalık yaptığını belirtmiştir. Li (2006) ise ortaokulda okuyan 264 öğrenciye uygulanan anket sonuçlarına göre, öğrencilerin yarısına yakını hem siber zorba hem de siber mağdur, yaklaşık dörtte biri siber mağdurdur. Öğrencilerin yarısına yakını birilerinin siber zorba olduğunu bildiklerini söylemişlerdir. Cinsiyet değişkeni sonuçlarına göre zorbalık ve siber zorbalık açısından anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Wei ve Chen (2012) Çinde yaptıkları çalışmalarında Machiavellianism'in Tayvan'ın Taipei kentindeki 7. sınıf ortaokul öğrencileri arasında zorbalık, akran kabulü ve okul uyumu (kural izleyen davranış ve akademik performans) arasındaki ilişki incelenmiştir. Grubun birinde fiziksel ve sözel zorbalığın meslektaşların kabulü ve akademik performansla negatif yönde ilişkili olduğunu, diğer grupta ise anlamlı bir ilişki bulunmadığını gözlemlemişlerdir. Beran ve diğerleri ise (2012) çalışmalarında lise ve üniversitedeki taciz ve siber taciz durumlarına bakmışlardır. Çalışma grubunu ABD'de ve iki Kanada üniversitesinde yer alan 1.368 öğrenci oluşturmaktadır. (ortalama yaş = 21, kız öğrenci: 676). Öğrencilerin toplam %33,6'sı siber taciz edildiğini ve %28,4'ü lisedeyken çevrimdışı taciz edildiğini belirtmiştir. Ayrıca, %8,6'sı siber tacizden ve %6,4'ü üniversitedeyken çevrimdışı tacizden etkilenmiştir. Yapılan analizlerde lisede yaşanan taciz türü ile üniversitede yaşanan taciz türünün ilişkili olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Wang ve diğerleri 2009

yılında yaptıkları çalışmalarında, başkalarına zorbalık yapma veya yaptırma sıklığı oranlarını fiziksel olarak %20,8, sözlü olarak %53,6, sosyal olarak %51,4 ve elektronik olarak %13,6 olarak tespit etmişlerdir. Erkekler fiziksel ya da sözlü zorbalığa daha fazla katılırken, kızlar ilişkisel zorbalığa daha fazla dahil olmuşlardır. Erkeklerin siber zorba olma olasılığı daha yüksek, kızların siber mağdur olma olasılığı daha yüksektir. Afrikalı-Amerikalı ergenler daha fazla zorbalıkta (fiziksel, sözel veya siber) ancak daha az mağduriyete (sözel veya ilişkisel) dahil olmuşlardır. Daha fazla arkadaş sahibi olma durumu, fiziksel, sözlü ve ilişkisel formlar için daha fazla zorbalık ve daha az mağduriyetle ilişkili ancak siber zorbalıkta ilişki bulunamamıştır. Raskauskas ve Stoltz'a göre (2007) internetin ve cep telefonlarının yaygınlığı, siber zorbalığı ortaya çıkartmaktadır. 84 gencin geleneksel ve siber zorbalığa katılımları araştırılmıştır. Sonuçlara göre 41 kişi siber mağdur, 60 kişi geleneksel mağdur, 18 kişi siber zorba, 54 kişi geleneksel zorbadır. Öğrencilerin geleneksel zorbalıktaki rollerinin, siber zorbalıkta da aynı rolü olduğunu göstermektedir. Geleneksel mağdurlar siber zorbalık davranışlarını göstermemektedir.

Smith ve diğerleri (2008), İngiltere'de 11-16 yaşlar arasındaki öğrencilerle iki çalışma yapmışlardır. Araştırmalarının sonuçlarına göre ise, her iki çalışmada da siber zorbalığa geleneksel zorbalıktan daha az rastlanmaktadır. Birçok siber mağdur aynı zamanda geleneksel zorbalığın da mağduru. Birinci çalışmada 14 okuldan 92 öğrenci, ikincisinde 5 okuldan 533 öğrenci okul içinde ve dışında siber zorbalık yedi tane bilişim teknolojisi (metin mesajları, resim/fotoğraf veya videolar, telefon görüşmeleri, e-posta, sohbet odaları, anlık mesajlaşma ve web siteleri) ile ayrılmıştır. Siber zorbalığın en yaygın hali, metin mesajlarıdır. Birinci çalışmanın sonucuna göre siber zorbalık aynı yaş gurubundan bir veya birkaç öğrenci tarafından yapılmaktadır. İkinci çalışmanın sonucuna göre siber zorba ve mağdur olmanın internet kullanımı ile ilişkisi vardır. Varjas ve diğerlerinin de, (2009) siber zorbalık ve okul zorbalığıyla ilgili durumlara baktıkları çalışmalarında 427 ortaokul öğrencisi bulunmaktadır. Siber zorbalık ve ilişkisel zorbalığın okul güvenliği ile ilişkisi olmadığını tespit edilmiştir. Erkekler daha fazla fiziksel mağduriyet, sözlü mağduriyet ve sözlü zorbalık ve daha az ilişkisel mağduriyet yaşadıklarını belirtmişlerdir. Fiziksel, sözlü

ve ilişkisel zorbalık ve mağduriyet, bireysel yapılan formlardan farklı ve genel olarak temel zorbalık ve mağduriyet yapılarını temsil edebileceği düşünülmektedir. Kowalski ve Limber ise aynı konuda 2013 yılında çocuk ve ergenlerin geleneksel ve siber zorbalıklarının psikolojik, fiziksel ve akademik ilişkilerini inceledikleri araştırmalarında 931 öğrenci ile çalışmışlardır. Geleneksel zorbalık ile siber zorbalık tam olarak anlamlı olmasa da önemli bir anlamlılık vardır. Bu iki zorbalık türü de psikolojik, fiziksel ve akademik olarak birbirine benzemektedir.

Meter ve Bauman (2018) siber zorbalık ve ebeveyn kontrolü hakkında ahlaki ayrımcılığın siber zorbalık katılımı ile geleneksel zorbalık ve mağduriyet üzerindeki etkilerini 800 öğrencide incelemişlerdir. Siber zorbalık ve ebeveyn kontrolündeki ahlaki ayrımlıkların geleneksel zorbalık üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Araştırmacıların tanımına göre, ahlaki ayrılma, kişinin kendi kişisel ahlaki standartlarına aykırı bir davranışın kabul edilebilir olduğuna dair kendini ikna ettiği bilişsel bir mekanizmadır. Araştırma sonucunda siber zorbalık ve ebeveyn kontrolü hakkındaki ahlaki ayrılmanın siber zorbalık katılımını etkilediğini tespit edilmiştir.

Chao ve Yu (2017) ise siber zorbalık davranışlarını cinsiyet ve farklı internet erişim zamanlarında araştırmaktadır. Tayvan'da yaptığı çalışmaya 150 lise arasından 13.864 katılımcı alınmıştır. Araştırma sonucuna göre siber zorbalığa karşı tutumun siber zorbalığa karşı yapılan davranış üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. En çok etkileşim 10.00-14.00 saatlerinde internete girişlerde olmaktadır. Touloupis ve Athanasiades (2014), ilköğretim öğrencileri arasında yeni teknolojilerin riskli kullanımını ve özellikle de öğrencilerin cinsiyet ve akademik başarılarına bağlı olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık sıklığını araştırmayı amaçlamıştır. Çalışmaya Selanik ve Atina'nın devlet okullarında okuyan 452 ilkokul öğrencisi (242 erkek, 210 kız) katılmıştır. Öğrenciler, internetin patolojik kullanımı (İnternet Bağımlılığı Testi, Young, 1998) ve siber zorbalık olaylarına katılımları (Siber Zorbalık Anketi, Smith vd., 2006) ile ilgili bir anket formu doldurmuşlardır. Cinsiyete bakıldığında, internet bağımlılığının erkeklerde kızlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların konusu siber zorbalığa öğretmen ve okul ikliminin etkisi üzerinedir. Gualdo vd., 2018; Desmet vd. 2015 yaptıkları çalışmalarında idareci ve öğretmenlerin siber zorbalıkla baş etmede önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. Bu konuda yeterli araştırma yapılmadığı için bu konuya değinmişlerdir. Öğrenciler siber zorbalıkla baş etmede öğretmenlere çok az güven duymaktadır. Çalışmalarının sonucunda öğretmenlerin bu konuda eğitime ihtiyaç duyduklarını tespit etmişlerdir. Yot ve diğerlerinin (2019) ise çalışmalarındaki amaçları öğretmen adaylarının okuldaki siber zorbalıkla ilgili algılarını, baş etmede eylemde bulunabilme yeteneklerini araştırmaktır. İspanyol üniversitelerinde okuyan 408 öğrenci yüksek düzeyde endişe duyduklarını ve siber zorbalığın önemli bir problem olduğunu belirtmişlerdir. Gelecekteki öğretmenlik eğitim programlarında bu konuya ihtiyaç duyulmaktadır. İsrail’de yapılan araştırmaya göre ise öğretmenler için siber zorbalıkla ilgili bir müdahale programının geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirmesi konusunda bir çalışma yapılmıştır (Shemesh vd., 2018). Portekiz’de yapılan araştırmada ise ergen siber zorbaların okul ortamını nasıl algılandıkları ve öğretmenlere söylemenin okul ortamını nasıl algıladığı ile ilişkisine bakılmış ve sonuçta ergen siber zorbalar, arkadaşlarına ve ebeveynlerine siber suçları daha fazla söylerken, öğretmenlerine deneyimlerini anlattıklarının, okul ortamı ile ilgili olumlu durumları söyleme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Cinsiyet ve yaş, siber suçların azaltılması ve algılanan okul iklimi arasındaki ilişkide önemli bir rol oynamamıştır. Araştırmada öğretmenler ve öğretmenlere verilen hizmet içi eğitimlerin siber zorbalığın önlenmesi üzerindeki etkisi tartışılmaktadır (Veiga vd., 2017).

3.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkiye’deki ilk siber zorbalık araştırması Erdur Baker ve Kavşut’un (2007) çalışmalarıdır. Yaşları 14-19 arasında daha çok 16 yaşlarındaki 228 lise öğrencisi ile biçimlerini ve yaygınlığını, siber zorba ve mağdur olma durumlarını araştırmışlardır. İki paralel form kullanmışlardır. Betimleyici ve karşılaştırmalı istatistiklerle verilerin analizi yapılmıştır. Analizin sonuçlarına göre diğer ülkelerde yaşanan siber zorba ve mağduriyetin bizim ülkemizde de varolduğu yönündedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre hem daha fazla siber zorba hem de siber mağdur olduklarını beyan

etmişlerdir. İnternet kullanarak iletişim kuranların siber zorba veya mağdur olma arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Okul türü, ailenin ekonomik durumu, yaş ve sınıf düzeyi değişkenlerinin siber zorba veya siber mağdur olma ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir. 2008 yılında yapılan bir çalışmada ise Arıcak ve diğerleri, ilköğretim ikinci kademedeki ergenlerde siber zorbalığın durumunu incelemişlerdir. Türkiye’deki 269 öğrenciden bilgi toplamışlardır. Öğrencilerin %35,7’si siber zorba iken %23,8’i hem siber zorba hem siber mağdur, geri kalan %5,9’unun da siber mağdur olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha siber zorba ve mağdur olduklarını belirtmişlerdir. Topcu ise 2008 yılında yaptığı çalışmasında Erdur-Baker ve Kavşut’un, 2007 yılında uyguladığı Siber Zorbalık Envanterini güncellemiş, Geleneksel Zorbalık Ölçeği kullanılmış ve Temel Empati Ölçeği (Jolliffe ve Farrington, 2006) Türkçe’ye çevrilmiştir. Çalışmasında, yaşı yaklaşık 16 olan 717 kişiden veri toplamıştır. Katılımcıların %55,2’sinin geleneksel zorbalık , %47,6’sının ise siber zorbalık yaptığı görülmektedir. Erkek katılımcılar kız katılımcılara göre daha yüksek siber zorba puanı almıştır. Geleneksel zorbalık yapma ve bilgi ve iletişim teknolojilerini sık kullanma, siber zorba olma durumunda anlamlı değişkenlerdir.

Geleneksel zorbalıkla ilgili çalışan Burnukara’nın (2009) araştırmasında temel amacı, 12-18 yaşları arasındaki ergenlerin ne kadar fiziksel ve sanal ortamda akran zorbalığına maruz kaldıklarını incelemektir. Katılımcıların %31,8’i fiziksel çevrede, %21,7’si sanal ortamda akran zorbalığına dâhil olduklarını belirtmektedir. Erkek öğrenciler kızlara göre daha fazla akran zorbalığı sergilediklerini fakat akran zorbalığına maruz kalma açısından cinsiyet boyutunda anlamlı bir fark görülmemiştir. Geleneksel ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi 2010 yılında inceleyen Erdur-Baker, cinsiyet ve internet ile iletişim araçlarının kullanım sıklığına bakmıştır. Yaşları 14-18 arası 276 lise öğrencisi ile çalışmıştır. Öğrencilerin %24’ü her gün , %33,7’si haftada en az iki kez, %33,7’si ayda bir ya da iki kez , %6,9’u hiç internet kullanmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin %32’si hem siber zorbalığa hem de geleneksel zorbalığa uğradığını, %26’sı hem siber hem de çevrede başkalarına zorbaca hareketler göstermiştir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre hem siber hem de çevrede, daha fazla kurban olma durumu göstermektedir. Siber zorbalık ve

geleneksel zorbalık arasında sadece erkek öğrencilerde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Okul yaşamı zorbalığı adıyla geleneksel zorbalığı araştıran başka bir çalışma da Demirci'nin (2017) çalışmasıdır. 11-15 yaş arası ergenlerde okul yaşamı zorbalığı ve siber zorbalığı incelemiştir. İstanbul ilinde öğrenim gören rastgele 354 öğrenci ile anket yapılmıştır. Öğrencilerin %19,66'sı siber zorbalığa maruz kalırken, %96,51'i ise okul yaşamı zorbalığına maruz kalmıştır. Siber zorbalığın erkeklerde daha fazla görüldüğü, 7. sınıfların siber zorba mağduru olma düzeyi 5. sınıflara göre daha fazla olduğu, anne eğitim düzeyine göre siber zorba eğilimi ve siber zorba mağduru düzeylerinin farklılaştığı, baba eğitim düzeyine göre siber zorba eğilimi ve okul yaşamı zorba eğilimi düzeyinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Anneleri lise mezunu olan öğrencilerin siber zorba eğilimi algılarının anneleri üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha fazla olduğu belirtilmiştir. Babaları ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans ve üstü mezunu olan öğrencilerin okul yaşamı zorba eğilimi algılarının babaları ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Özel (2013), araştırmada erkek öğrencilerin %30'unun, kız öğrencilerin ise %27'sinin siber zorbalık yaptıkları bulunmuştur. Siber mağduriyet açısından cinsiyet boyutunda anlamlı bir fark görülmemiştir. Cinsiyet türlerine göre ise erkeklerin %26,52 oranında, kızların %26,50 oranında siber mağduriyet yaşadıkları tespit edilmiştir.

Manap (2012), ortaokul öğrencilerinin; cinsiyet, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı, en sık ziyaret ettikleri internet site türü, sosyal aktivitelere katılımları, algılanan sosyoekonomik durumları ve ilgi duydukları dizi/film türüne göre siber zorbalık düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören 1142 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla siber zorbalık düzeyleri daha yüksektir. Sınıf düzeyi arttıkça siber zorbalık da artmaktadır. İnterneti her gün kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri arkadaşlarına oranla daha yüksektir. Süslü (2016) ise çalışmasında erkek öğrencilerin siber zorbalık puanlarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğunu, siber mağduriyet puanlarında cinsiyet açısından anlamlı bir fark olmadığı, 16 yaş grubunda bulunan öğrencilerin siber zorbalık puanlarının diğer yaş

gruplarındaki öğrencilerden daha yüksek olduğu ve siber mağduriyet puanlarında yaş açısından anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin anne ve baba eğitim durumuna göre siber zorbalık puanlarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Siber mağduriyet puanlarında ise annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark olmadığı ancak babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin bilgisayar, cep telefonu ve tablete sahip olmalarına bağlı olarak anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca interneti kullanma süreleri açısından günde 3 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gencer (2017) de çalışmasında ortaokul öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışı arasında bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. Sivas ilinde okuyan çoğunluğu 7 ve 8.sınıf öğrencilerinden oluşan 779 kişi üzerinde ölçekler uygulanmıştır. Siber zorbalık davranışı ile anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, evde bulunan kitap sayısı, çalışma masasının olması ve evde internet bağlantısı olup olmaması değişkenleri ile anlamlı bir ilişki olmadığı, siber zorbalık davranışı ile eğitim görülen sınıf düzeyi, cinsiyet, evde bilgisayar olması ve internet kullanım yeri değişkenleri ile anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık davranışında bulunmaktadır. Öğrencilerin internet bağımlılığı ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişki değeri anlamlıdır. Bu sonuç doğrultusunda ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık ile internet bağımlılık davranışları arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir. Ankara'daki ortaokulların 7 ve 8. sınıflarında öğrenim gören 200 öğrencinin sosyal medya kullanımlarını ve siber zorbalık deneyimlerini Baştürk ve diğerleri (2015) çalışmalarında araştırmışlardır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çoğunluğunun evinde internetli bilgisayar ve günde en az bir kere sosyal ağlara girdikleri, en çok kullandıkları sosyal ağın Facebook olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin %9,5'i siber mağdur, %7'si siber zorba ve %7,5'i siber zorba ve mağdur olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre erkekler kızlara göre daha fazla siber zorba olduğu görülmüştür.

Özdemir (2015) çalışmasında öğrencilerde akran ilişkileri, anne-baba-öğrenci ilişkilerine ve bazı değişkenlerin siber zorbalık ve mağduriyeti ne derece etkilediğini

bulmaya hedeflemiştir. Araştırma sonuçlara göre, erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha fazla siber zorbadır. Cinsiyet ve baba değişkenlerinin siber zorbalığı, baba ile olan ilişkinin ise siber mağduriyeti etkilediğini tespit etmiştir. Yaş, akademik başarı, akran ve anne ile ilişkileri siber zorbalık ve mağduriyeti anlamlı bir şekilde etkilememiştir. Vazsonyi, Jiskrova, Özdemir ve Bell (2017) ise yaptıkları çalışmalarında Türkiye’de lise seviyesinde okuyan 546 öğrenciden bilgi toplamışlardır. Zorbalık oranı %7,9 iken siber zorbalık oranı %17,9 olarak tespit edilmiştir. Cinsiyete göre yapılan analizlerde, anne ve babaların yakınlıkları ve babalar tarafından onaylanma, kız öğrenciler için düşük oranda öz kontrol ve zorbalık/siber zorbalık davranışlarını etkilediği bulunmuştur. Erkek ergenler arasında düşük öz kontrol veya zorbalık/siber zorbalık ile ilişki tespit edilememiştir.

Ayas ve Horzum (2010), ilköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki sanal zorba davranışları ölçmek amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini 2008-2009 öğretim yılında Sakarya ilinde yer alan biri özel, ikisi devlet olmak üzere ilköğretim okullarının altı, yedi ve sekizinci sınıflarında okuyan 450 öğrenci oluşturmaktadır. Ölçeğin geçerlik çalışmalarında görünüş geçerliği ve kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Yapı geçerliliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı boyut analizi yapılmıştır. Açımlayıcı boyut sonucunda iki ölçeğinde 19 madde üç boyuttan oluştuğu görülmüştür. 19 madde ve üç boyuttan oluşan kurban ve zorba ölçekleri ayrı ayrı doğrulayıcı boyut analizi ile test edilmiştir. Yapılan doğrulayıcı boyut analizi sonucunda ölçeklerin modellerinin kuramsal ve istatistiksel olarak uygun olduğu bulunmuştur. Ölçeklerin güvenilirliği için iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin sanal kurban ve zorba alt boyutlarının iç tutarlık kat sayısı .81 olarak bulunmuştur. Sonuçta bulunan değerler ölçeklerin psikometrik olarak kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Özer (2016) yaptığı araştırmasında Ayas ve Horzum’un (2010) ölçeğini kullanmıştır. Öğrencilerin, düşük düzeyde siber zorbalığa maruz kaldığını, siber mağdurların en fazla sanal ortamda engelleme ve zarar verme ile sanal ortamda cinsel zorbalık davranışlarıyla karşılaştıklarını tespit etmiştir. Öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin; cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, annenin eğitim düzeyi, cep telefonu sahibi olma, internet kullanım sıklığı, sosyal medya hesabına

sahip olma, sosyal medya hesabının kullanım sıklığı ve ailenin gelir düzeyi gibi değişkenlerde anlamlılık bulmuştur. Okulun bulunduğu sosyoekonomik düzey, akademik başarı düzeyi, babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, ailenin bütünlüğü, bilgisayar sahibi olma ve en çok kullanılan sosyal medya hesabı gibi değişkenlerin ise anlamlılık göstermediğini tespit etmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaşadığı tespit edilmiştir.

Yalın ve diğerleri (2010) , çalışmalarını Ankara’da okuyan 6, 7 ve 8. sınıf 479 öğrenci ile yapmışlardır. Veri toplama aracı olarak Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen Siber Zorba ve Kurban Ölçeğini kullanmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre, erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbadır. Cinsiyet değişkeni ile siber kurban olma arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Sınıf düzeyi ile siber kurban veya siber zorba olma arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yılmaz (2011) öğrencilerde siber zorbalığı incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, 7. sınıfta okuyan 756 öğrencinin %16,9’u siber zorbalığa uğradığını, %6,4’ünün ise siber zorbalık yaptığını tespit etmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorba olduğunu tespit etmiştir. Ayas ve Horzum (2012) araştırmalarında ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin siber zorba ve mağdur olma durumlarını ve bu durumun cinsiyet ve sınıf düzeyiyle arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın çalışma grubunu 2010-2011 öğretim yılı 2. döneminde Trabzon ili merkezinde öğrenim görmekte olan 209’u erkek 204’ü kız toplam 413 öğrenci oluşturmaktadır. Siber zorba ve mağdur olma durumunun belirlenmesinde sanal zorba ve mağdur anketi kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin %18,6’sının sanal zorbalığa maruz kaldığı, %11,6’sının sanal zorbalık davranışlarını sergilediği görülmüştür. Araştırmada 8. sınıfa devam eden öğrencilerin diğer sınıflardaki öğrencilere göre daha fazla sanal zorbalık yaptığı, 6. Sınıf öğrencilerin ise daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin daha çok msn ve sohbet odalarını kullanarak sanal zorbalık yaptığı ve sanal zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur. Cinsiyet ile sanal zorbalığa maruz kalma arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ayas ve Horzum’un (2010) ölçeğini kullanan diğer bir çalışma ise, Kavuk’un (2011) çalışmasıdır. Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba/kurban olma durumlarını

incelemiştir. 6, 7 ve 8. Sınıfa giden 2082 öğrenciye Ayas ve Horzum 'un (2010) Sanal Zorba/Kurban Olma Durumları ölçeğini uygulamıştır. Cinsiyet, aile gelir durumu, internet kullanım süresi ve internet kullanım amacı ile sanal zorba ve sanal kurban olma durumları arasında pozitif ilişki görülmüştür. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre, aile gelir düzeyi yüksek olanlar düşük olanlara göre, internet kullanma süresi fazla olanlar az olanlara göre daha fazla sanal zorba ve kurban olduklarını belirtmişlerdir.

Yelci (2018) ise araştırmasında ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık düzeyiyle saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Erkekler kızlara göre hem daha siber zorba ve saldırgan hem de daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadır. Sınıf düzeyi arttıkça siber mağduriyet, siber zorbalık düzeyleri ve diğer değişkenlerin yüzdesi artmaktadır. Öğrencilerin akademik başarılarının artmasıyla bu düzeylerin düştüğü tespit edilmiştir.

Özdemir ve Akar (2011) araştırmalarında siber zorbalığın lise öğrencileri arasındaki yaşanma sıklığı, siber zorbalığın gerçekleştiği siber ortamların neler olduğu ve 'siber zorbalık kurbanı olma' ve 'siber zorba olma' durumlarının cinsiyet, yaş, sınıf ve günlük internet kullanma süresine göre farklılık gösterip göstermediği incelemiştir. Araştırmaya 336 öğrenci katılmıştır. Veriler, Hinduja ve Patchin (2009) tarafından geliştirilmiş olan 'Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği-SZİSTÖ' ile toplanmıştır. Araştırmada, katılımcıların %14'ünün son bir ay içerisinde siber zorbalığa maruz kaldığı, %10'unun ise başkalarına siber zorbalık yaptıkları ortaya çıkmıştır. Diğer yandan siber zorbalığın en sık yaşandığı siber ortamların başında internette yer alan sosyal paylaşım siteleri ve cep telefonları olduğu anlaşılmıştır. Demografik değişkenlerin siber zorbalık ile ilişkisine ilişkin yapılan analizlerde cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyinin siber zorbalık üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür. Buna karşın günlük internet kullanım süresi beş saati aşan katılımcıların diğer gruplara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır. Siber zorbalık tehlike düzeyi ölçeğinin ortaokul ve lise formlarını geliştirmeyi amaçlayan Kavuk Kalender, Bulu ve Keser (2018) yaptıkları araştırmada, siber zorbalık olaylarına mağdur, zorba veya tanık olarak dâhil olan öğrenciler açısından incelemiştir. Araştırmada 304 ortaokul ve 296 lise öğrencisinden veri

toplanmıştır. Formlarla ilgili olarak kapsam geçerliği ve dil geçerliği uzman görüşüyle; yapı geçerliği ise açımlayıcı boyut analizi yapılarak sağlanmıştır. İlk psikometrik bulgularının geçerli ve güvenilir olduğu belirlenen ölçek formlarının her biri üç temel boyuttan (mağduriyet, zorbalık ve tanıklık); her temel boyut ise üç alt boyut (sorunun yaşanma sıklığı, algılanan ciddiyet düzeyi, hissedilen olumsuz etki düzeyi) ile 17 maddeden oluşmuştur. Bu iki veri toplama aracı, ortaokul ve lise öğrencileri için siber zorbalığı ne düzeyde tehlikeli bir sorun olduğunu belirlemek amacıyla kullanılabilir.

Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu (2012) da siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulgularını araştırmışlardır. Ölçekteki sorular sosyal ağları kullanma, mobil iletişim araçları ve kişisel bilgilerinin kontrolsüz yayılması ile ilgili sorulardır. Veriler siber zorbalık ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu yönündedir.

Topçu ve diğerleri 2008 yılında yaptıkları çalışmalarında siber zorbalığı farklı okul türlerine göre incelemişlerdir. Özel okul öğrencileri bilgi ve iletişim teknolojilerini devlet okulu öğrencilerine göre daha çok kullanmalarına rağmen devlet okulu öğrencileri daha çok siber zorba ve siber mağdur bulunmuştur. Özel okulda okuyup siber mağdur olanlar siber zorbalık davranışlarını şaka olarak gördüklerini, devlet okulundakiler ise siber zorba davranışlarına karşı sinirlendiklerini beyan etmişlerdir. Öğrencilerin %70'i siber zorbalığa maruz kaldıklarında başkalarından yardım aldıklarını beyan etmişlerdir. Arkadaşlarından yardım alma konusunda ise devlet okulundakiler %28,6, özel okuldakiler %43,6 oranında olduğu tespit edilmiştir. Özel okuldakiler öğretmenlerinden yardım almazken devlet okulu öğrencileri öğretmenlerinden az da olsa yardım almaktadır.

Serin (2012) ergenlerde siber zorba ve mağduriyet yaşantıları ile öğretmen ve yöneticilerin farkındalık düzeylerini araştırmıştır. Araştırma İstanbul ilinde okuyan 5, 6, 7, 8. sınıftaki 4291 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın yapıldığı okullarda toplam 727 müdür ve müdür yardımcısı, 506'sı kadın, 410'u erkek olmak üzere toplam 916 öğretmen ile çalışılmıştır. Öğrencilerin %26,52'si bir şekilde siber zorbalığa karışmıştır, %9,42'si siber zorbalık yapmıştır, %11,79'u siber mağdur ve %5,31'i hem siber zorba hem de siber mağdurdur. Kız öğrenciler hem daha az siber

zorba hem de daha az siber mağdur olmuşlardır. Okul yöneticilerinin %6,3'ünün, öğretmenlerin %7,6'sının siber zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur.

YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli

Konya ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin siber zorba ve kurban olma durumlarının belirlenmesini amaçlayan bu çalışmada tekil ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2015)'a göre, *“Değişkenlerin, tek tek tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacı ile yapılan araştırma modellerine, tekil tarama modeli denir”*. İlişkisel tarama modelleri ise *“iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir”*. Tarama modeli, araştırmanın konusunun geçmişte ya da halen var olan durumuyla ilgili hipotezleri test etmek ya da soruları cevaplamak için veri toplamayı ya da betimlemeyi sağlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2015). Tarama modeli kapsamında “Siber Zorba ve Kurban Olma Durumları” ölçeği kullanılmıştır (Ayas ve Horzum 2010).

4.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Konya ilindeki resmi ortaokullarda öğrenim gören 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan bilgiye göre 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Konya ilinde ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören öğrenci sayısının 136.767 olduğuna ulaşılmıştır. Çalışma grubu ise 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Konya merkez ilçelerinde üç resmi ortaokulda öğrenim gören rastgele örnekleme yoluyla seçilen 390 ortaokul öğrencisidir.

Tablo-1: Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	Yüzde (%)
Kız	159	40,8
Erkek	231	50,2
Toplam	390	100,0

Tablo 3’te görüldüğü gibi 390 kişilik çalışma grubu 159 (%40,8) kız ve 231 (%50,2) erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo-2: Öğrencilerin Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıf	N	Yüzde (%)
5.sınıf	75	19,2
6.sınıf	109	27,9
7.sınıf	43	11,0
8.sınıf	163	41,8
Toplam	390	100,0

4.3. Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin siber zorba ve siber kurban olma durumlarını belirlemek için Ayas ve Horzum (2010) tarafından geliştirilen (5’li Likert tipinde) “Siber Zorba ve Kurban Olma” ölçeği kullanılmıştır (Ek-1). Ölçek sahibinden e-posta yoluyla izin alınmıştır (Ek-2). Ölçek 19 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin 19’u da olumlu (siber zorbalığı destekleyen) maddelerdir. Ölçeğin sanal kurban ve sanal zorba alt boyutlarının iç tutarlık kat sayısı .81 olarak bulunmuştur.

Siber Zorba/Kurban Ölçeği 19’ar soru ve üç boyuttan oluşmaktadır. Boyutlar, (1) siber ortamda engelleme ve zarar verme, (2) cinsel zorba/kurban ve (3) söylenti çıkarma (Ayas ve Horzum 2010). Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık kat sayıları ise şu şekildedir: Siber Ortamda Engelleme ve Zarar Verme alt boyutu için .75, Siber Ortamda Cinsel Zorba alt boyutu için .68 ve Siber Ortamda Söylenti Çıkarma alt boyutu için .68 olarak bulunmuştur. Siber Zorba/Kurban ölçeğinin 19 maddelik toplam iç tutarlık katsayısı .81 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin iç tutarlılık kat sayıları ise şu şekildedir: Sanal Ortamda Cinsel Kurban alt boyutu için .66, Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar

Verme alt boyutu için .62 ve Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma alt boyutu için .70 olarak bulunmuştur.

Tablo-3: Ölçeğin Alt Boyutları ve Boyutlara Dâhil Olan Sorular

Boyut Adı	Boyuta Dâhil Olan Sorular	Madde Sayısı
Siber ortamda engelleme ve zarar verme	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8	8
Siber ortamda cinsel zorbalık	9, 10, 11, 12, 13, 14, 15	7
Siber ortamda söylenti çıkarma	16, 17, 18, 19	4
TOPLAM	19	19

Veri toplama aşamasında öncelikle Eğitim Bilimleri Enstitüsüne verilen belgelerle Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır (Ek-3). Verilen izin kâğıdı ile Konya merkez ilçelerinde rastgele seçilen üç resmi ortaokulda sınıfların ders akışını bozmadan tek tek dolaşarak ve herhangi bir yönlendirme yapılmadan ölçekte anlamadıkları yerleri anlatarak veriler toplanmıştır. Öğrencilerin başkasının etkisi olmadan ölçeği doldurmaları sağlanmıştır.

4.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Veriler önce Microsoft Excel programı ile bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Normallik çalışma grubu 50’den büyük olduğu için Kolmogorov-Smirnov testi yapılarak kontrol edilmiş, verilerin normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir (Bursal, 2017). Buna göre cinsiyet, bilgisayar ve cep telefonuna sahip olma durumları için “Mann-Whitney U”, sınıf düzeyi, internet kullanım sıklığı, anne ve babanın eğitim durumları için “Kruskal-Wallis H” testinden yararlanılmıştır. Daha sonra “IBM SPSS Statistics 22” programı ile analiz yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.05 (%95) alınmıştır.

Ölçekteki sorulara verilen cevaplar; her zaman: 5, sık sık: 4, ara sıra: 3, nadiren: 2 ve hiçbir zaman: 1 şeklinde ifadelendirilmiştir. Siber zorba ve kurban olma durumunu belirlemek amacıyla cevaplardaki ortalamalar hesaplanmıştır. Yüksek puanlar, daha çok siber zorba ve mağduriyet olduğu; düşük puanlar daha az siber zorba ve kurban olduğu anlamına gelmektedir.

BULGULAR

5.1. Öğrencilerin Siber Zorba / Mağdur Olma Durumları

Siber zorba ve mağdur olma durumları Siber Ortamda Engelleme ve Zarar Verme, Siber Ortamda Cinsel Zorbalık ve Siber Ortamda Söylenti Çıkarma Alt Boyutlarına üç boyuta göre aşağıdaki gibidir:

Tablo-4: Siber Ortamda Engelleme ve Zarar Verme Alt Boyutuna Göre Siber Zorba/Mağdur Olma Durumları

Alt Boyut	Maddeler	BANA YAPILDI		BEN YAPTIM		
		N	Yüzde	N	Yüzde	
Siber ortamda engelleme ve zarar verme	1. Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.	Hiçbir zaman	319	81,8	340	87,2
		Nadiren	43	11	29	7,4
		Ara Sıra	19	4,9	12	3,1
		Sık sık	5	1,3	5	1,3
		Her zaman	4	1	4	1,0
		Toplam	390	100	390	100,0
	2. Kasıtlı olarak virüslü mail yollama	Hiçbir zaman	312	80,0	357	91,5
		Nadiren	47	12,1	15	3,8
		Ara Sıra	20	5,1	9	2,3
		Sık sık	10	2,6	8	2,1
		Her zaman	1	0,3	1	0,3
		Toplam	390	100,0	390	100,0
	3. İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme	Hiçbir zaman	319	81,8	338	86,7
		Nadiren	35	9	24	6,2
		Ara Sıra	25	6,4	13	3,3
		Sık sık	5	1,3	9	2,3
		Her zaman	6	1,5	6	1,5
		Toplam	390	100	390	100,0
	4. Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme	Hiçbir zaman	334	85,6	341	87,4
		Nadiren	26	6,7	21	5,4
		Ara Sıra	19	4,9	12	3,1
		Sık sık	5	1,3	8	2,1
		Her zaman	6	1,6	8	2,1
		Toplam	390	100,0	390	100,0
	5. Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye	Hiçbir zaman	265	67,9	310	79,5
		Nadiren	62	15,9	42	10,8

zorlama	Ara Sıra	37	9,5	16	4,1
	Sık sık	14	3,6	11	2,8
	Her zaman	12	3,1	11	2,8
	Toplam	390	100,0	390	100,0
6. Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.	Hiçbir zaman	331	84,9	349	89,5
	Nadiren	31	7,9	22	5,6
	Ara Sıra	17	4,4	10	2,6
	Sık sık	8	2,1	5	1,3
	Her zaman	3	0,8	4	1,0
	Toplam	390	100,0	390	100,0
7. Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.	Hiçbir zaman	338	86,7	365	93,6
	Nadiren	33	8,5	9	2,3
	Ara Sıra	11	2,8	9	2,3
	Sık sık	4	1	4	1,0
	Her zaman	4	1	3	0,8
	Toplam	390	100,0	390	100,0
8. Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.	Hiçbir zaman	295	75,6	339	86,9
	Nadiren	62	15,9	25	6,4
	Ara Sıra	18	4,6	10	2,6
	Sık sık	8	2,1	9	2,3
	Her zaman	7	1,8	7	1,8
	Toplam	390	100,0	390	100,0

Öğrenciler siber mağdur olma durumlarında ölçeğin siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutunun kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme maddesinde %81,8 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %11, ara sıra %4,9, sık sık %1,3 ve her zaman %1 oranında başlarına geldiğini dile getirmişlerdir.

Kasıtlı olarak virüslü mail yollama maddesinde %80 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %12,1, ara sıra %5,1, sık sık %2,6 ve her zaman %0,3 başlarına geldiğini dile getirmişlerdir.

İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme maddesinde %81,8 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %9, ara sıra %6,4, sık sık %1,3 ve her zaman %1,5 başlarına geldiğini dile getirmişlerdir.

Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme maddesinde %86,4 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %6,7, ara sıra %4,9, sık sık %1,3 ve her zaman %1,6 başlarına geldiğini dile getirmişlerdir.

Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama maddesinde %67,9 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %15,9, ara sıra %9,5, sık sık %3,6 ve her zaman %3,1 başlarına geldiğini dile getirmişlerdir.

Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama maddesinde %84,9 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %7,9, ara sıra %4,4, sık sık %2,1 ve her zaman %0,8 başlarına geldiğini dile getirmişlerdir.

Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama maddesinde %86,7 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %8,5, ara sıra %2,8, sık sık %1 ve her zaman %1 başlarına geldiğini dile getirmişlerdir.

Mail adresini ele geçirme ve zarar verme maddesinde %75,6 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %15,9, ara sıra %4,6, sık sık %2,1 ve her zaman %1,8 başlarına geldiğini dile getirmişlerdir.

Öğrenciler siber zorba olma durumlarında ölçeğin siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutunun kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme maddesinde %87,2 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %7,4, ara sıra %3,1, sık sık %1,3 ve her zaman %1 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Kasıtlı olarak virüslü mail yollama maddesinde %91,5 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %3,8, ara sıra %2,3, sık sık %2,1 ve her zaman %0,3 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme maddesinde %86,7 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %6,2, ara sıra %3,3, sık sık %2,3 ve her zaman %1,5 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme maddesinde %87,4 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %5,4, ara sıra %3,1, sık sık %2,1 ve her zaman %2,1 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama maddesinde %79,5 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %10,8, ara sıra %4,1, sık sık %2,8 ve her zaman %2,8 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama maddesinde %89,5 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %5,6, ara sıra %2,6, sık sık %1,3 ve her zaman %1 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama maddesinde %93,6 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %2,3, ara sıra %2,3, sık sık %1 ve her zaman %0,8 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Mail adresini ele geçirme ve zarar verme maddesinde %86,9 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %6,4, ara sıra %2,6, sık sık %2,3 ve her zaman %1,8 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo-5: Siber Ortamda Cinsel Zorbalık Alt Boyutuna Göre Siber Zorba/Mağdur Olma Durumları

Alt Boyut	Maddeler	BANA YAPILDI		BEN YAPTIM		
		N	Yüzde	N	Yüzde	
Siber ortamda cinsel zorbalık	9. Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma.	Hiçbir zaman	241	61,8	259	66,4
		Nadiren	78	20,0	55	14,1
		Ara Sıra	56	14,4	40	10,3
		Sık sık	10	2,6	20	5,1
		Her zaman	5	1,3	16	4,1
		Toplam	390	100,0	390	100,0
	10. İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.	Hiçbir zaman	301	77,2	334	85,6
		Nadiren	53	13,6	28	7,2
		Ara Sıra	23	5,9	16	4,1
		Sık sık	9	2,3	8	2,1
		Her zaman	4	1	4	1,0
		Toplam	390	100,0	390	100,0

11. Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.	Hiçbir zaman	345	88,5	352	90,3
	Nadiren	25	6,4	21	5,4
	Ara Sıra	12	3,1	6	1,5
	Sık sık	4	1	6	1,5
	Her zaman	4	1	5	1,3
	Toplam	390	100,0	390	100,0
12. Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma	Hiçbir zaman	340	87,2	352	90,3
	Nadiren	29	7,4	21	5,4
	Ara Sıra	15	3,8	6	1,5
	Sık sık	4	1	6	1,5
	Her zaman	2	0,5	5	1,3
	Toplam	390	100,0	390	100,0
13. Birine istemediği halde müstehcen içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.	Hiçbir zaman	299	76,7	347	89,0
	Nadiren	50	12,8	19	4,9
	Ara Sıra	16	4,1	14	3,6
	Sık sık	15	3,8	5	1,3
	Her zaman	10	2,6	5	1,3
	Toplam	390	100,0	390	100,0
14. Müstehcen içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama	Hiçbir zaman	343	87,9	364	93,3
	Nadiren	28	7,2	13	3,3
	Ara Sıra	11	2,8	6	1,5
	Sık sık	6	1,5	4	1,0
	Her zaman	2	0,5	3	0,8
	Toplam	390	100,0	390	100,0
15. İnternet/Telefonla müstehcen içerikli söylenti çıkarıp yayma.	Hiçbir zaman	340	87,2	361	92,6
	Nadiren	28	7,2	14	3,6
	Ara Sıra	13	3,3	8	2,1
	Sık sık	3	0,8	3	,8
	Her zaman	6	1,5	4	1,0
	Toplam	390	100,0	390	100,0

Öğrenciler siber mağdur olma durumlarında ölçeğin siber ortamda cinsel zorbalık boyutunun telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma maddesinde %61,8 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %20, ara sıra %14,4, sık sık %2,6 ve her zaman %1,3 mağdur olduklarını dile getirmişlerdir.

İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme maddesinde %77,2 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %13,6, ara sıra %5,9, sık sık %2,3 ve her zaman %1 mağdur olduklarını dile getirmişlerdir.

Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma maddesinde %88,5 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %6,4, ara sıra %3,1, sık sık %1 ve her zaman %1 mağdur olduklarını dile getirmişlerdir.

Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma maddesinde %87,2 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %7,4, ara sıra %3,8, sık sık %1 ve her zaman %0,5 mağdur olduklarını dile getirmişlerdir.

Birine istemediği halde müstehcen içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme maddesinde %76,7 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %12,8, ara sıra %4,1, sık sık %3,8 ve her zaman %2,6 mağdur olduklarını dile getirmişlerdir.

Müstehcen içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama maddesinde %87,9 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %7,2, ara sıra %2,8, sık sık %1,5 ve her zaman %0,5 mağdur olduklarını dile getirmişlerdir.

İnternet/Telefonla müstehcen içerikli söylenti çıkarıp yayma maddesinde %87,2 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %7,2, ara sıra %3,3, sık sık %0,8 ve her zaman %1,5 mağdur olduklarını dile getirmişlerdir.

Öğrenciler siber zorba olma durumlarında ölçeğin siber ortamda cinsel zorbalık boyutunun telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma maddesinde %66,4 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %4,1, ara sıra %10,3, sık sık %5,1 ve her zaman %4,1 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme maddesinde %85,6 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %7,2, ara sıra %4,1, sık sık %2,1 ve her zaman %1 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma maddesinde %90,3 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %5,4, ara sıra %1,5, sık sık %1,5 ve her zaman %1,3 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma maddesinde %90,3 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %5,4, ara sıra %1,5, sık sık %1,5 ve her zaman %1,3 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Birine istemediği halde müstehcen içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme maddesinde %89 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %4,9, ara sıra %3,6, sık sık %1,3 ve her zaman %1,3 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Müstehcen içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama maddesinde %93,3 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %3,3, ara sıra %1,5, sık sık %1 ve her zaman %0,8 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

İnternet/Telefonla müstehcen içerikli söylenti çıkarıp yayma maddesinde %92,6 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %3,6, ara sıra %2,1, sık sık %0,8 ve her zaman %1 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Tablo-6: Siber Ortamda Söylenti Çıkarma Alt Boyutuna Göre Siber Zorba/Mağdur Olma Durumları

Alt Boyut	Maddeler		BANA YAPILDI		BEN YAPTIM	
			N	Yüzde	N	Yüzde
Siber ortamda söylenti çıkarma	16. Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme.	Hiçbir zaman	274	70,3	313	80,3
		Nadiren	58	14,9	46	11,8
		Ara Sıra	33	8,5	15	3,8
		Sık sık	14	3,6	11	2,8
		Her zaman	11	2,8	5	1,3
		Toplam	390	100,0	390	100,0
	17. Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.	Hiçbir zaman	326	83,6	342	87,7
		Nadiren	39	10	21	5,4
		Ara Sıra	14	3,6	12	3,1
		Sık sık	7	1,8	9	2,3
		Her zaman	4	1	6	1,5

	Toplam	390	100,0	390	100,0
18. İnternet ya da	Hiçbir zaman	321	82,3	355	91,0
telefonla küçük düşürücü	Nadiren	34	8,7	16	4,1
söylenti çıkarıp yayma.	Ara Sıra	17	4,4	6	1,5
	Sık sık	12	3,1	9	2,3
	Her zaman	6	1,5	4	1,0
	Toplam	390	100,0	390	100,0
19. Mail ve mesaj yoluyla	Hiçbir zaman	342	87,7	354	90,8
kişisel bilgileri yayma.	Nadiren	28	7,2	17	4,4
	Ara Sıra	8	2,1	8	2,1
	Sık sık	9	2,3	5	1,3
	Her zaman	3	0,8	6	1,5
	Toplam	390	100,0	390	100,0

Öğrenciler siber mağdur olma durumları ölçeğin siber ortamda söylenti çıkarma boyutunun birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme maddesinde %70,3 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %14,9, ara sıra %8,5), sık sık %3,6 ve her zaman %2,8 mağdur olduklarını belirtmiştir.

Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma maddesinde %83,6 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %10, ara sıra %3,6, sık sık %1,8 ve her zaman %1 mağdur olduklarını belirtmiştir.

İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma maddesinde %82,3 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %8,7, ara sıra %4,4, sık sık %3,1 ve her zaman %1,5 mağdur olduklarını belirtmiştir.

Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma maddesinde %87,7 hiçbir zaman mağdur olmadıklarını ancak nadiren %7,2, ara sıra %2,1, sık sık %2,3 ve her zaman %0,8 mağdur olduklarını belirtmiştir.

Öğrenciler siber zorba olma durumlarında ölçeğin siber ortamda söylenti çıkarma boyutunun birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme maddesinde %80,3 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %11,8, ara sıra %3,8, sık sık %2,8 ve her zaman %1,3 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma maddesinde %87,7 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %5,4, ara sıra %3,1, sık sık %2,3 ve her zaman %1,5 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma maddesinde %91 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %4,1, ara sıra %1,5, sık sık %2,3 ve her zaman %1 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma maddesinde %90,8 hiçbir zaman siber zorbalık yapmadıklarını ancak nadiren %4,4, ara sıra %2,1, sık sık %1,3 ve her zaman %1 siber zorbalık yaptıklarını dile getirmişlerdir.

5.1.1. Alt Problem: Cinsiyete Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları

Kız ve erkek öğrencilerin siber mağdur ve zorba olma durumları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo-7: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun cinsiyete göre sonuçları

Alt Boyut	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	z	U	p
Siber ortamda engelleme ve zarar verme	Siber Mağdur	Kız	159	161,51	-5,132	12959	,001
		Erkek	231	218,90			
	Toplam		390				
	Siber Zorba	Kız	159	163,23	-5,233	13233	,001
		Erkek	231	217,71			
	Toplam		390				

Tablo 7’deki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kız öğrencilerin siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 161,51$) iken, bu değer erkek öğrencilerde ($\bar{x} = 218,90$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre kız ve erkek öğrencilerin siber mağdur olma

durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 12959$; $z = -5,132$; $p = ,000$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kız öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 163,23$) iken, bu değer erkek öğrencilerde ($\bar{x} = 217,71$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre kız ve erkek öğrencilerin siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 13233$; $z = -5,233$; $p = ,000$).

Tablo-8: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun cinsiyete göre sonuçları

Alt Boyut	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	U	p
Siber ortamda cinsel zorbalık	Siber Mağdur	Kız	159	178,33	-2,626	15634	,009
		Erkek	231	207,32			
	Toplam		390				
	Siber Zorba	Kız	159	185,54	-1,609	16781	,108
		Erkek	231	202,35			
	Toplam		390				

Tablo 8'deki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kız öğrencilerin siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 178,33$) iken, bu değer erkek öğrencilerde ($\bar{x} = 207,32$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre kız ve erkek öğrencilerin siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 15634$; $z = -2,626$; $p = ,009$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kız öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 185,54$) iken, bu değer erkek öğrencilerde ($\bar{x} = 202,35$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre kız ve erkek öğrencilerin siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($U_{390} = 16781$; $z = -1,609$; $p = ,108$).

Tablo-9: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun cinsiyete göre sonuçları

Alt Boyut	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	U	p
Siber ortamda söylenti çıkarma	Siber Mağdur	Kız	159	176,16	-3,155	15290	,002
		Erkek	231	208,81			
	Toplam		390				
	Siber Zorba	Kız	159	180,70	-2,714	16011	,007
		Erkek	231	205,69			
	Toplam		390				

Tablo 9'daki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kız öğrencilerin siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 176,16$) iken, bu değer erkek öğrencilerde ($\bar{x} = 208,81$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre kız ve erkek öğrencilerin siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 15290$; $z = -3,155$; $p = ,002$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kız öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 180,70$) iken, bu değer erkek öğrencilerde ($\bar{x} = 205,69$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre kız ve erkek öğrencilerin siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 16011$; $z = -2,714$; $p = ,007$). Bu bulgu erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla zorba olduğunu göstermektedir.

5.1.2. Alt Problem: İnternet Kullanım Sıklığına Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları

Ortaokul öğrencilerinin siber mağdur ve zorba olma durumlarının internet kullanım sıklığına göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo-10: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun internet kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

Alt Boyut	İnternet Kullanım Sıklığı	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Siber ortamda engelleme ve zarar verme	hiç	24	134,50	27,487	4	,001
	ayda birkaç kez	24	129,23			
	haftada birkaç kez	74	176,93			
	günde birkaç kez	199	205,77			
	gün boyu	69	230,07			
	Toplam	390				
	hiç	24	166,31	27,145	4	,001
	ayda birkaç kez	24	150,08			
	haftada birkaç kez	74	164,63			
	günde birkaç kez	199	200,87			
	gün boyu	69	239,07			
	Toplam	390				

Tablo 10'daki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre internet kullanım sıklığı ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (χ^2 (4, n=390) = 27,487; p= ,004). Ortaokul öğrencilerinden interneti hiç kullanmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x}$ = 134,50), ayda birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x}$ = 129,23) , haftada birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x}$ = 176,93) , günde birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x}$ = 205,77), gün boyu kullananların ortalaması ($\bar{x}$ = 230,07) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre internet kullanım sıklığı ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (χ^2 (4, n=390) =

27,145; $p = ,000$). Ortaokul öğrencilerinden interneti hiç kullanmayanların siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 166,31$), ayda birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 150,08$), haftada birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 164,63$), günde birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 200,87$), gün boyu kullananların ortalaması ($\bar{x} = 239,07$) olarak tespit edilmiştir.

Tablo-11: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun internet kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

Alt Boyut	İnternet Kullanım Sıklığı	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Siber ortamda cinsel zorbalık	hiç	24	148,33	36,492	4	,001
	ayda birkaç kez	24	156,02			
	haftada birkaç kez	74	174,86			
	günde birkaç kez	199	191,05			
	gün boyu	69	260,62			
	Toplam	390				
Siber Zorba	hiç	24	162,71	31,425	4	,001
	ayda birkaç kez	24	139,92			
	haftada birkaç kez	74	175,40			
	günde birkaç kez	199	195,27			
	gün boyu	69	248,46			
	Toplam	390				

Tablo 11'deki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre internet kullanım sıklığı ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (χ^2 (4, $n=390$) alt simge olarak yazılmalı demiş = 36,492; $p = ,000$). Ortaokul öğrencilerinden interneti hiç kullanmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 148,33$), ayda birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 156,02$), haftada birkaç kez kullananların

ortalaması ($\bar{x} = 174,86$) , günde birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 191,05$), gün boyu kullananların ortalaması ($\bar{x} = 260,62$) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre internet kullanım sıklığı ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($\chi^2 (4, n=390) = 31,425$; $p = ,000$). Ortaokul öğrencilerinden interneti hiç kullanmayanların siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 162,71$), ayda birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 175,40$) , haftada birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 195,27$) , günde birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 200,87$), gün boyu kullananların ortalaması ($\bar{x} = 248,46$) olarak tespit edilmiştir.

Tablo-12: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun internet kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

Alt Boyut	İnternet Kullanım Sıklığı	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Siber Mağdur	hiç	24	154,65	19,498	4	,001
	ayda birkaç kez	24	173,85			
	haftada birkaç kez	74	179,66			
	günde birkaç kez	199	194,09			
	gün boyu	69	238,29			
	Toplam	390				
Siber ortamda söylenti çıkarma	hiç	24	180,56	24,243	4	,001
	ayda birkaç kez	24	165,33			
	haftada birkaç kez	74	172,78			
	günde birkaç kez	199	194,45			
	gün boyu	69	238,57			
	Toplam	390				

Tablo 12'deki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre internet kullanım sıklığı ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($\chi^2 (4, n=390) = 19,498$; $p=,001$). Ortaokul öğrencilerinden interneti hiç kullanmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 154,65$), ayda birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 173,85$), haftada birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 179,66$), günde birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 194,09$), gün boyu kullananların ortalaması ($\bar{x} = 238,29$) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre internet kullanım sıklığı ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($\chi^2 (4, n=390) = 24,243$; $p=,000$). Ortaokul öğrencilerinden interneti hiç kullanmayanların siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 180,56$), ayda birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 165,33$), haftada birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 172,78$), günde birkaç kez kullananların ortalaması ($\bar{x} = 194,45$), gün boyu kullananların ortalaması ($\bar{x} = 238,57$) olarak tespit edilmiştir.

5.1.3. Alt Problem: Kişisel Bilgisayarın Olup Olmamasına Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları

Ortaokul öğrencilerinin kişisel bilgisayarlarının olup olmaması durumunun siber mağdur ve zorba olma durumları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo-13: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun kişisel bilgisayarın olup olmamasına göre sonuçları

Alt Boyut	Kişisel Bilgisayar	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	U	p
Siber ortamda engelleme ve zarar verme	Siber Mağdur	Var	242	214,16	-4,457	13215	,001
		Yok	148	163,79			
		Toplam	390				
	Siber Zorba	Var	242	206,99	-1,797	14109	,003
		Yok	148	175,48			
		Toplam	390				

Tablo 13'teki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kişisel bilgisayarı olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 214,16$) iken, bu değer kişisel bilgisayarı olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 163,79$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre kişisel bilgisayara sahip olma ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 13215$; $z = -4,457$; $p = ,000$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kişisel bilgisayara sahip olan öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 206,99$) iken, bu değer kişisel bilgisayarı olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 175,48$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre kişisel bilgisayara sahip olma ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 14109$; $z = -1,797$; $p = ,003$).

Tablo-14: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun kişisel bilgisayarın olup olmamasına göre sonuçları

Alt Boyut	Kişisel Bilgisayar	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	U	p
Siber ortamda cinsel zorbalık	Siber Mağdur	Var	242	207,06	-2,838	14928	,005
		Yok	148	175,36			
		Toplam	390				
	Siber Zorba	Var	242	204,22	-2,291	15612	,022
		Yok	148	179,99			
		Toplam	390				

Tablo 14'teki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kişisel bilgisayarı olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 207,06$) iken, bu değer kişisel bilgisayarı olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 175,36$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre kişisel bilgisayara sahip olma ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 14928$; $z = -2,838$; $p = ,005$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kişisel bilgisayara sahip olan öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 204,22$) iken, bu değer kişisel bilgisayarı olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 179,99$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde

siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre kişisel bilgisayara sahip olma ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 15612$; $z = -2,291$; $p = ,022$).

Tablo-15: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun kişisel bilgisayarın olup olmamasına göre sonuçları

Alt Boyut		Kişisel Bilgisayar	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	U	p
Siber ortamda söylenti çıkarma	Siber	Var	242	202,16	48720	-1,797	16109	,072
	Mağdur	Yok	148	183,34	27135			
	Toplam		390					
	Siber	Var	242	205,13	49436	-2,858	15392	,004
	Zorba	Yok	148	178,50	26418			
	Toplam		390					

Tablo 15'teki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kişisel bilgisayarı olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 202,16$) iken, bu değer kişisel bilgisayarı olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 183,34$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre kişisel bilgisayara sahip olma ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($U_{390} = 16109$; $z = -1,797$; $p = ,072$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kişisel bilgisayara sahip olan öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 205,13$) iken, bu değer kişisel bilgisayarı olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 178,50$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre kişisel bilgisayara sahip olma ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 15392$; $z = -2,858$; $p = ,004$).

5.1.4. Alt Problem: Kişisel Cep Telefonu Olup Olmamasına Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları

Tablo-16: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun kişisel cep telefonu olup olmamasına göre sonuçları

Alt Boyut	Kişisel Cep Telefonu	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	U	p
Siber ortamda engelleme	Siber	Var	275	207,88	-3,485	12407	,000
	Mağdur	Yok	115	165,89			
		Toplam	390				
ve zarar verme	Siber	Var	275	204,02	-2,574	13470	,010
	Zorba	Yok	115	175,13			
		Toplam	390				

Tablo 16'daki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kişisel cep telefonu olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 207,88$) iken, bu değer kişisel cep telefonu olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 165,89$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre kişisel cep telefonu sahip olma ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($U_{390} = 12407$; $z = -3,485$; $p = ,000$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kişisel cep telefonu sahip olan öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 204,02$) iken, bu değer kişisel cep telefonu olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 175,13$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre kişisel cep telefonu sahip olma ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 13470$; $z = -2,574$; $p = ,010$).

Tablo-17: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun kişisel cep telefonu olup olmamasına göre sonuçları

Alt Boyut		Kişisel Cep Telefonu	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	U	p
Siber ortamda cinsel zorbalık	Siber Mağdur	Var	275	212,54	58447	-4,856	11127	,000
		Yok	115	154,76	17797			
		Toplam	390					
	Siber Zorba	Var	275	209,32	57563	-4,161	12011	,000
		Yok	115	162,45	18681			
		Toplam	390					

Tablo 17'deki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kişisel cep telefonu olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 212,54$) iken, bu değer kişisel cep telefonu olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 154,76$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre kişisel cep telefonu sahip olma ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($U_{390} = 11127$; $z = -4,856$; $p = ,000$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kişisel cep telefonu sahip olan öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 209,32$) iken, bu değer kişisel cep telefonu olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 162,45$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre kişisel cep telefonu sahip olma ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 13470$; $z = -2,574$; $p = ,010$).

Tablo-18: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun kişisel cep telefonu olup olmamasına göre sonuçları

Alt Boyut		Kişisel Cep Telefonu	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	Z	U	p
Siber ortamda söylenti çıkarma	Siber Mağdur	Var	275	207,79	57143	-3,739	12431	,000
		Yok	115	166,10	19101			
		Toplam	390					
	Siber Zorba	Var	275	202,58	55709	-2,419	13866	,016
		Yok	115	178,57	20536			
		Toplam	390					

Tablo 18'deki bulgular incelendiğinde çalışma grubunda kişisel cep telefonu olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 207,79$) iken, bu değer kişisel cep telefonu olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 166,10$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre kişisel cep telefonu sahip olma ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($U_{390} = 12431$; $z = -3,739$; $p = ,000$).

Aynı tabloda çalışma grubunda kişisel cep telefonu sahip olan öğrencilerin siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 202,58$) iken, bu değer kişisel cep telefonu olmayan öğrencilerde ($\bar{x} = 178,57$) olarak tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre kişisel cep telefonu sahip olma ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($U_{390} = 13866$; $z = 2,419$; $p = ,016$).

5.1.5. Alt Problem: Anne Eğitim Durumuna Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları

Ortaokul öğrencilerinin siber mağdur ve zorba olma durumlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo-19 : Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun anne eğitim durumuna göre sonuçları

Alt Boyut	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p	
Siber ortamda engelleme ve zarar verme	Siber Mağdur	okuryazar değil	16	177,97	1,143	4	,887
		ilkokul	114	192,63			
		ortaokul	119	197,40			
		lise	90	203,17			
		üniversite ve üstü	51	189,43			
		Toplam	390				
	Siber Zorba	okuryazar değil	16	172,59	4,553	4	,336
		ilkokul	114	188,25			
		ortaokul	119	192,96			
		lise	90	211,42			
		üniversite ve üstü	51	196,74			
		Toplam	390				

Tablo 19'daki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre anne eğitim durumu ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2 (4, n=390) = 1,143$; $p = ,887$). Ortaokul öğrencilerinden annesinin eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 197,40$), ilkokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 192,63$), ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 195,39$), lise olanların ortalaması ($\bar{x} = 203,17$), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x} = 189,43$) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre anne eğitim durumu ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2 (4, n=390) = 4,553$; $p = ,336$). Ortaokul öğrencilerinden annesinin eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 172,59$), ilkokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 188,25$), ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 192,96$), lise olanların ortalaması ($\bar{x} = 211,42$), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x} = 196,74$) olarak tespit edilmiştir.

Tablo-20: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun anne eğitim durumuna göre sonuçları

Alt Boyut	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Siber ortamda cinsel zorbalık	okuryazar değil	16	200,16	3,443	4	,487
	Siber ilkokul	114	181,36			
	Mağdur ortaokul	119	201,32			
	lise	90	206,90			
	üniversite ve üstü	51	191,96			
	Toplam	390				
	okuryazar değil	16	186,69	4,553	4	,336
	Siber ilkokul	114	189,15			
	Zorba ortaokul	119	188,16			
	lise	90	215,11			
	üniversite ve üstü	51	194,98			
	Toplam	390				

Tablo 20'deki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre anne eğitim durumu ile siber mağdur olma durumu

arasında anlamlı bir farklılık yoktur (χ^2 (4, n=390) = 3,443; p= ,487). Ortaokul öğrencilerinden annesinin eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x}$ = 200,16), ilkokul olanların ortalaması($\bar{x}$ = 181,36) , ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 201,32) , lise olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 206,90), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 191,96) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre anne eğitim durumu ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur (χ^2 (4, n=390) = 4,553; p= ,336).Ortaokul öğrencilerinden annesinin eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x}$ = 186,69), ilkokul olanların ortalaması($\bar{x}$ = 189,15) , ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 188,16) , lise olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 215,11), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 194,98) olarak tespit edilmiştir.

Tablo-21: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun anne eğitim durumuna göre sonuçları

Alt Boyut	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p	
Siber ortamda söylenti çıkarma	Siber Mağdur	okuryazar değil	16	197,19	1,855	4	,762
		ilkokul	114	187,79			
		ortaokul	119	204,63			
		lise	90	191,32			
		üniversite ve üstü	51	198,25			
		Toplam	390				
	Siber Zorba	okuryazar değil	16	204,00	1,133	4	,889
		ilkokul	114	189,93			
		ortaokul	119	193,53			
		lise	90	200,10			
		üniversite ve üstü	51	201,75			
		Toplam	390				

Tablo 21'deki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre anne eğitim durumu ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur (χ^2 (4, n=390) = 1,855; p= ,762). Ortaokul öğrencilerinden annesinin eğitim durumu okuryazar olmayanların siber

mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 197,19$), ilkokul olanların ortalaması($\bar{x} = 187,79$) , ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 204,63$) , lise olanların ortalaması ($\bar{x} = 191,32$), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x} = 198,25$) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre anne eğitim durumu ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2 (4, n=390) = 1,133$; $p = ,889$). Ortaokul öğrencilerinden annesinin eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 204,00$), ilkokul olanların ortalaması($\bar{x} = 189,93$) , ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 193,53$) , lise olanların ortalaması ($\bar{x} = 200,10$), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x} = 201,75$) olarak tespit edilmiştir.

5.1.6. Alt Problem: Baba Eğitim Durumuna Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları

Ortaokul öğrencilerinin siber mağdur ve zorba olma durumlarının baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo-22: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun baba eğitim durumuna göre sonuçları

Alt Boyut	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p	
Siber ortamda engelleme ve zarar verme	Siber Mağdur	okuryazar değil	14	188,29	0,522	4	,971
		ilkokul	85	190,79			
		ortaokul	102	193,75			
		lise	99	201,03			
		üniversite ve üstü	90	196,96			
		Toplam	390				
	Siber Zorba	okuryazar değil	14	189,39	4,663	4	,324
		ilkokul	85	197,24			
		ortaokul	102	178,95			
		lise	99	199,25			
		üniversite ve üstü	90	209,44			
		Toplam	390				

Tablo 22'deki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre baba eğitim durumu ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2 (4, n=390) = 0,522$; $p = ,971$). Ortaokul öğrencilerinden babasının eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 188,29$), ilkokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 190,79$), ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 193,75$), lise olanların ortalaması ($\bar{x} = 201,03$), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x} = 196,96$) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre baba eğitim durumu ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2 (4, n=390) = 4,663$; $p = ,324$). Ortaokul öğrencilerinden babasının eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 189,39$), ilkokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 197,24$), ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 178,95$), lise olanların ortalaması ($\bar{x} = 199,25$), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x} = 209,44$) olarak tespit edilmiştir.

Tablo-23: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun baba eğitim durumuna göre sonuçları

Alt Boyut	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Siber ortamda cinsel zorbalık	okuryazar değil	14	219,18	12,130	4	,016
	Siber ilkokul	85	191,95			
	Mağdur ortaokul	102	175,45			
	lise	99	188,10			
	üniversite ve üstü	90	226,03			
	Toplam	390				
	okuryazar değil	14	196,25	10,417	4	,034
	Siber ilkokul	85	201,41			
	Zorba ortaokul	102	181,25			
	lise	99	181,01			
	üniversite ve üstü	90	221,89			
	Toplam	390				

Tablo 23'teki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre baba eğitim durumu ile siber mağdur olma durumu

arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür (χ^2 (4, n=390) = 12,130; p= ,016). Ortaokul öğrencilerinden babasının eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x}$ = 219,18), ilkokul olanların ortalaması($\bar{x}$ = 191,95) , ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 175,45) , lise olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 188,10), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 226,03) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre baba eğitim durumu ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür (χ^2 (4, n=390) = 10,417; p= ,034). Ortaokul öğrencilerinden babasının eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x}$ = 196,25), ilkokul olanların ortalaması($\bar{x}$ = 201,41) , ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 181,25) , lise olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 181,01), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 221,89) olarak tespit edilmiştir.

Tablo-24: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun baba eğitim durumuna göre sonuçları

Alt Boyut	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p	
Siber ortamda söylenti çıkarma	Siber Mağdur	okuryazar değil	14	210,61	2,215	4	,696
		ilkokul	85	185,82			
		ortaokul	102	189,72			
		lise	99	202,64			
		üniversite ve üstü	90	200,99			
		Toplam	390				
	Siber Zorba	okuryazar değil	14	227,39	6,785	4	,148
		ilkokul	85	192,13			
		ortaokul	102	181,01			
		lise	99	196,13			
		üniversite ve üstü	90	209,45			
		Toplam	390				

Tablo 24'teki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre baba eğitim durumu ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur (χ^2 (4, n=390) = 2,215; p= ,696). Ortaokul öğrencilerinden babasının eğitim durumu okuryazar olmayanların siber

mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 210,61$), ilkokul olanların ortalaması($\bar{x} = 185,82$) , ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 189,72$) , lise olanların ortalaması ($\bar{x} = 202,64$), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x} = 200,99$) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre baba eğitim durumu ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2 (4, n=390) = 6,785$; $p = ,148$). Ortaokul öğrencilerinden babasının eğitim durumu okuryazar olmayanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 227,39$), ilkokul olanların ortalaması($\bar{x} = 192,13$) , ortaokul olanların ortalaması ($\bar{x} = 181,01$) , lise olanların ortalaması ($\bar{x} = 196,13$), üniversite olanların ortalaması ($\bar{x} = 209,45$) olarak tespit edilmiştir.

5.1.7. Alt Problem: Sınıf Düzeyine Göre Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları

Ortaokul öğrencilerinin siber mağdur ve zorba olma durumlarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo-25: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun sınıf düzeyine göre sonuçları

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Siber ortamda engelleme ve zarar verme	Siber Mağdur	5. sınıf	173,08	6,830	3	,078
		6. sınıf	209,38			
		7. sınıf	176,38			
		8. sınıf	201,58			
		Toplam	390			
	Siber Zorba	5. sınıf	182,43	10,275	3	,016
		6. sınıf	188,45			
		7. sınıf	167,63			
		8. sınıf	213,58			
		Toplam	390			

Tablo 25'teki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre sınıf düzeyi ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2 (3, n=390) = 6,830$; $p = ,078$).

Ortaokul öğrencilerinden sınıf düzeyi 5. sınıf olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 173,08$), 6. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 209,38$), 7. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 176,38$), 8. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 201,58$) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutuna göre sınıf düzeyi ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($\chi^2 (3, n=390) = 10,275$; $p = ,016$). Ortaokul öğrencilerinden sınıf düzeyi 5. sınıf olanların siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 182,43$), 6. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 188,45$), 7. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 167,63$), 8. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 213,58$) olarak tespit edilmiştir.

Tablo-26: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunun sınıf düzeyine göre sonuçları

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Siber ortamda cinsel zorbalık	Siber Mağdur	5. sınıf	143,49	34,667	3	,000
		6. sınıf	199,89			
		7. sınıf	162,07			
		8. sınıf	225,32			
		Toplam	390			
	Siber Zorba	5. sınıf	158,83	24,653	3	,000
		6. sınıf	188,13			
		7. sınıf	173,07			
		8. sınıf	223,22			
		Toplam	390			

Tablo 26'daki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre sınıf düzeyi ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür ($\chi^2 (3, n=390) = 34,667$; $p = ,000$). Ortaokul öğrencilerinden sınıf düzeyi 5. sınıf olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x} = 143,49$), 6. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 199,89$), 7. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 162,07$), 8. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 225,32$) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre sınıf düzeyi ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür (χ^2 (3, n=390) = 24,653; p= ,016). Ortaokul öğrencilerinden sınıf düzeyi 5. sınıf olanların siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x}$ = 158,83), 6. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 188,13), 7. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 173,07), 8. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 223,22) olarak tespit edilmiştir.

Tablo-27: Siber mağdur ve zorba olma durumlarının siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutunun sınıf düzeyine göre sonuçları

Alt Boyut	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	χ^2	df	p
Siber ortamda söylenti çıkarma	Siber Mağdur	5. sınıf	175,57	11,341	3	,010
		6. sınıf	196,73			
		7. sınıf	164,86			
		8. sınıf	211,93			
		Toplam	390			
	Siber Zorba	5. sınıf	170,79	11,225	3	,011
		6. sınıf	197,05			
		7. sınıf	180,27			
		8. sınıf	209,85			
		Toplam	390			

Tablo 27'deki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre sınıf düzeyi ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür (χ^2 (3, n=390) = 11,341; p= ,010). Ortaokul öğrencilerinden sınıf düzeyi 5. sınıf olanların siber mağdur olma durumu ortalaması ($\bar{x}$ = 175,57), 6. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 196,73), 7. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 164,86), 8. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x}$ = 211,93) olarak tespit edilmiştir.

Aynı tablodaki sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre sınıf düzeyi ile siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür (χ^2 (3, n=390) = 11,225; p= ,011). Ortaokul öğrencilerinden sınıf düzeyi 5. sınıf olanların siber zorba olma durumu ortalaması ($\bar{x}$

= 170,79), 6. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 197,05$), 7. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 180,27$), 8. sınıf olanların ortalaması ($\bar{x} = 209,85$) olarak tespit edilmiştir.

SONUÇLAR, TARTIŞMA, ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın amacı siber zorba ve mağdur olma durumları ve bu durumun cinsiyet, internet kullanım sıklığı, bilgisayara sahip olma, cep telefonuna sahip olma, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu ve sınıf düzeyi gibi demografik faktörlere göre farklılaşma olup olmadığını incelemektir. Yapılan çalışma sonucunda alt problemlerin sonuçları aşağıdaki başlıklarda toplanmıştır.

6.1.1. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarını Yapma Durumları

Bulgular incelendiğinde siber zorba olma durumu oranı en yüksek siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunda görülmüştür. Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma ve birine istemediği halde müstehcen içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme maddeleri en çok zorbalık yapılan durumlardır. Öğrencilerin eğitim eksikliğinden kaynaklanan merak duygusu, bu durumu komik görme, toplumda konuşamadıklarını bu yolla ifade etmeye çalışmaları, arkadaş grubundaki lider tipler tarafından özendirilmeleri bu duruma neden olabilir (Willard, 2007; Kowalski vd., 2008). Literatürde bu bulguyu destekleyen çeşitli araştırmalar vardır (Kavuk, 2011; Özer, 2016). Kavuk (2011)'un çalışmasında erkek öğrencilerin siber ortamda hem cinsel zorba hem de cinsel kurban olma durumu kız öğrencilere göre daha fazladır. Anne eğitim düzeyi, internet kullanım süresi ile siber ortamda cinsel zorba olma durumu arasında da anlamlı farklılık görülmektedir. Özer (2016) ise çalışmasında öğrencilerin en fazla siber ortamda engelleme ve zarar verme ile cinsel zorbalık boyutlarında zorbalık yaşama düzeyi ortalamalarını yüksek tespit etmektedir.

Yapılan çalışmanın alt boyutları incelendiğinde en az zorbalık yapılan durum, siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunun zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama maddesindedir. Bunun nedeni ise bu yaş grubundaki öğrencilerin büyük çoğunluğunun web sitesi hazırlama hakkında bilgi sahibi olmamalarından kaynaklanıyor olabilir. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma

Projesi (2010) sonuçlarına göre internet okur-yazarlığı ile ilgili beceriler arasından öğrencilerin çok azının bu becerilere sahip olduğu gözlenmektedir.

Yapılan çalışmanın alt boyutlarının bulguları incelendiğinde, **siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutuna göre** sohbet odası ve oyun sitesini terk etmeye zorlama durumlarında siber zorbalık yapma eğiliminin fazla olduğu görülmüştür. Bazı çalışmalar da bu tip öğrencilerin oyun sitelerinde vakit geçirdiklerini tespit edilmektedir (Özbay, 2013; Manap, 2012; Kavuk, 2015). Öğrencilerin çevrimiçi oyunlarda fazla vakit geçirmeleri bu durumun nedeni olabilir (Depaolis ve Williford, 2014). Depaolis ve Williford, 2014 yılında yaptıkları çalışmada çevrimiçi oyunlar aracılığıyla çok sayıda öğrencinin siber mağduriyet yaşadığı belirtilmektedir.

Yapılan çalışmada **siber ortamda cinsel zorbalık boyutunda** zorbalığın en az yapıldığı madde ise müstehcen içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlamadır. Alanyazın araştırmalarında bu çalışmanın bulguları ile örtüşen sonuçlara rastlamak mümkündür. Siegle (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada genellikle 14-17 yaş aralığındaki gençlerin yaklaşık dörtte birinin zorba ya da kurban olarak dahil olduğu, ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla müstehcen içerikli görüntülerini başka biriyle paylaştığı görülmektedir.

Yapılan çalışmanın **siber ortamda söylenti çıkarma boyutunda** siber zorbalığın en çok yapılma oranı birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme maddesindedir. En az yapılan oran ise internet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma maddesinde görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde sosyoekonomik gelir düzeyi arttıkça zorbalığın arttığı sonucuna ulaşan çalışmalar bulunmaktadır (Çiftçi, 2015; Kocatürk, 2014; Özbay, 2013). Buradan yola çıkarak yapılan siber zorbalığın nedeni sosyoekonomik düzeylerin farklı olması gösterilebilir (Ybarra ve Mitchell, 2004; Serin, 2012). Serin 2012 yılında yaptığı çalışmada sosyoekonomik durumu iyi olan ailelerin çocuklarının, sosyoekonomik durumu kötü olan ailelerin çocuklarına kıyasla daha fazla zorba olduğunu belirtmektedir. Ybarra ve Mitchell (2004) ise, yıllık ortalama gelirleri yüksek olan ailelere sahip gençlerin siber zorbalık yapma ihtimalinin, yıllık ortalama gelirleri daha düşük olanlara göre %45 daha fazla olduğunu belirtmektedir.

6.1.2. Öğrencilerin Siber Mağdur Olma Durumları

Yapılan çalışmada siber mağdur olma durumlarının alt boyutlarının bulguları incelendiğinde bunların içinde en fazla mağduriyet yaşanan durumun telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma olduğu belirlenmiştir. Patchin ve Hinduja çalışmalarında (2006) öğrencilerin değişik yollarla kimliklerini gizlediklerini belirtmektedir. Öğrencilere yeterli cinsel eğitim verilmemesi ve toplumun kültürel yapısının cinsellik konusunda açık konuşmaya müsait olmaması bu durumların nedeni olabilir (Artan, Çalışandemir ve Bencik, 2008). Çalışmada siber mağduriyetin en az görüldüğü madde ise gizlice çekilen uygunsuz görüntülerini mesajla/maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma maddesidir. Ergenlik döneminde cinselliğe duyulan merak ve bu konudaki bilinçsizlik bu duruma sebebiyet verebileceği düşünülmektedir.

Yapılan çalışmada **siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutunda** öğrencilerin sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama ve mail adresini ele geçirme ve zarar verme durumlarındaki mağduriyetlerinin diğer maddelere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu yaşlardaki öğrencilerin bazı çevrimiçi oyunları oynayabilmeleri için bir mail adresi oluşturmaları gerekmektedir. Bu durum öğrencilerin mail adresinin ele geçirilme durumlarında da daha fazla mağdur olmalarına neden olmuş olabilir. Depaolis ve Williford, 2014 yılında yaptıkları çalışmada çevrimiçi oyunlar aracılığıyla çok sayıda öğrencinin siber mağduriyet yaşadığı belirtilmektedir. Siber zorbalığın en fazla sohbet odalarında olduğunu destekleyen çalışmalar (Kowalski ve Limber 2007; Willard, 2007) vardır. Ayrıca sohbet odalarında fazla vakit geçiren öğrencilerin mağdur olma durumları diğer öğrencilere göre daha fazla olabilir (Depaolis ve Williford, 2014). Fırat ve Ayran (2016)'ın çalışmasında da sohbet odalarını sık sık ziyaret eden öğrencilerin siber mağduriyetlerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu boyutta en az siber mağduriyet oranı ise zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama maddesindedir. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma Projesi (2010) sonuçlarına göre internet okur-yazarlığı ile ilgili beceriler arasında öğrencilerin çok azının bu becerilere sahip olduğu gözlenmektedir.

Yapılan çalışmanın **siber ortamda cinsel zorbalık boyutunda** ise en fazla mağduriyet yaşanan durumun telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma olduğu belirlenmiştir. Öğrencilere yeterli cinsel eğitim verilmemesi ve toplumun kültürel yapısının cinsellik konusunda açık konuşmaya müsait olmaması bu durumların nedeni olabilir (Artan vd., 2008). Ölçekte ve siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunda siber mağduriyetin en az görüldüğü madde ise gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla/maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma maddesidir.

Yapılan ölçeğin **siber ortamda söylenti çıkarma boyutunda** mağduriyetin yaşandığı en yüksek oran birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme maddesindedir. Alanyazın incelendiğinde sosyoekonomik gelir düzeyi arttıkça zorbalığın arttığı sonucuna ulaşan çalışmalar bulunmaktadır (Çiftçi, 2015; Kocatürk, 2014; Özbay, 2013). Buradan yola çıkarak yaşanan mağduriyetin nedeni sosyoekonomik düzeylerin farklı olması gösterilebilir (Ybarra ve Mitchell, 2004; Serin, 2012). Serin 2012 yılında yaptığı çalışmada sosyoekonomik durumu iyi olan ailelerin çocuklarının, sosyoekonomik durumu kötü olan ailelerin çocuklarına kıyasla daha fazla zorba olduğunu belirtmektedir. Ybarra ve Mitchell (2004) ise, yıllık ortalama gelirleri yüksek olan ailelere sahip gençlerin siber zorbalık yapma ihtimalinin, yıllık ortalama gelirleri daha düşük olanlara göre %45 daha fazla olduğunu belirtmektedir. Bu boyuttaki en düşük oran ise mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma maddesindedir. Yukarıdaki çalışmalar da göz önünde bulundurularak bu yaş grubunda her öğrencinin kişisel cep telefonu ve bilgisayara sahip olmaması bu durumun nedeni olarak düşünülebilir.

6.1.3. Alt Problem: Cinsiyete Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları

Uygulanan siber zorba/mağdur olma durumları ölçme aracı ile gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla zorba olduğu tespit edilmiştir. Alanyazındaki ilgili araştırma sonuçları da bu araştırmanın bulgusunu destekler niteliktedir (Li, 2006; Erdur Baker ve Kavşut, 2007; Kowalski ve Limber, 2007; Arıca vd., 2008; Topcu, 2008; Wang vd., 2009; Erdur Baker, 2010; Serin, 2012; Manap, 2012; Baştürk vd.,

2015; Özel, 2013; Özdemir, 2015; Özer, 2016; Süslü, 2016; Demirci, 2017; Gencer, 2017; Yelci, 2018). Erkek öğrencilerin internete daha kolay ulaşması, savaş içerikli oyun sitelerinde daha çok vakit geçirmeleri ve internette yaşadıkları olaylara tepkilerinin kızlara göre daha fazla olması erkek öğrencilerin daha zorba olmasına neden olabilir. Öğrencilerin ergenlik döneminde kimlik arayışı içinde oldukları düşünüldüğünde aykırı ve saldırgan davranışlar sergileme eğilimi (Erikson, 1984) daha çok zorbalık yapmaya meyilli olduğunu gösterebilir (Bayar, 2010).

Aynı zamanda yapılan çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla mağdur olduğu tespit edilmiştir. Alanyazındaki diğer çalışmalardan bazıları da bu sonucu desteklemektedir (Li, 2006; Erdur Baker ve Kavşut, 2007; Arıca vd., 2008; Yalın vd., 2010; Erdur Baker, 2010; Serin, 2012; Yelci, 2018;). Gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçları göz önünde bulundurulduğunda erkeklerin daha fazla siber zorba ve siber mağdur olduğu ortaya çıkmıştır. Bu duruma erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre internete daha kolay ulaşma imkânına sahip olması neden olabilir (Horzum, 2011). Yapılan alanyazın çalışması sonucunda TÜİK verilerine göre internet kullanım oranları ve internete ulaşabilme durumu erkeklerde daha yüksektir (TÜİK, 2018). Ataerkil bir toplum yapımızın olması erkek ve kız çocuklarının farklı sosyalleşmesine ve erkek çocuklarının daha dışa dönük olmasına neden olmaktadır. Kız çocukları ise daha içe dönük yetiştirilmekte ve aile baskısına daha çok maruz kalmaktadırlar. Ayrıca erkek öğrencilerin ergenlik döneminde kendini ispat etme isteği siber zorba olmalarının sebebi olabilmektedir (Bayar, 2010; Soydaş, 2011).

Erkek öğrenciler ergenlik dönemine girmeleri ile beraber arkadaş ortamında kendilerini kabul ettirmek ve belli bir gruba dahil olmak istemektedirler (Erikson, 1984). Bundan dolayı girdikleri gruplarda veya diğer arkadaşları tarafından müstehcen içerikli görüntüleri izlemeye zorlanma, internet/telefonla müstehcen içerikli söylenti çıkarıp yayma gibi baskılara maruz kalmaları, onların daha fazla mağdur olmasına sebep olabilir. Erkek öğrencilerin akranları içinde popüler olmak istemesi, okul ortamında gösteremediği başarıyı siber ortamda sergileme arzusu ise söylenti çıkarma alt boyutunun nedeni olabilir. Ayrıca internette kullandıkları kişisel şifreleri arkadaşları ile paylaşmaları da onlar hakkında söylenti çıkmasına daha fazla

neden olabilir. Özer (2016) yaptığı araştırmada öğrencilerin; düşük düzeyde siber zorbalığa maruz kaldığını, siber mağdurların en fazla sanal ortamda engelleme ve zarar verme ile sanal ortamda cinsel zorbalık davranışlarıyla karşılaştıklarını tespit etmiştir. Yurtdışında yapılan bazı çalışmalarda kız öğrencilerin daha mağdur olduğu tespit edilmiştir (Li, 2007; Kowalski ve Limber, 2007; Wang vd., 2009). Bunun nedeni olarak kızların internete fotoğraf yüklemeyi sevmesi sebep gösterilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2008). Yapılan bir çalışmada cinsiyet değişkeni ile siber kurban olma arasında anlamlı fark bulunmamıştır (Beran ve Li, 2005; Slonje ve Smith, 2008; Yalın vd., 2010; Ayas ve Horzum, 2012; Özel, 2013; Süslü 2016).

Gerçekleştirilen bu araştırmada sadece ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre kız ve erkek öğrencilerin siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Alanyazındaki bir araştırmanın sonuçlarında ise demografik değişkenlerin siber zorbalık ile ilişkisine ilişkin yapılan analizlerde cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyinin siber zorbalık üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür (Varjas vd., 2009; Özdemir ve Akar, 2011). Hinduja ve Patchin (2008) de çalışmalarında cinsiyet ile siber zorbalık arasında ilişki bulunamamıştır. Yapılan başka bir çalışmada ise cinsiyet ve yaş, siber suçların azaltılması ve algılanan okul iklimi arasındaki ilişkide önemli bir rol oynamamıştır (Veiga vd., 2017).

6.1.4. Alt Problem: İnternet Kullanım Sıklığına Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları

Araştırma ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre tüm alt boyutlarda internet kullanım sıklığı ile siber mağdur ve siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. İnterneti sık kullanan öğrencilerde hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet oranı artmaktadır. En az siber mağdur olan öğrenciler interneti hiç kullanmayanlar (siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutunda en az mağduriyet interneti ayda birkaç kez kullananlardır), en fazla siber mağdur olan öğrenciler ise interneti gün boyu kullananlardır. Mağduriyet durumu internet kullanım sıklığıyla doğru orantılıdır. Alanda yapılan çalışmalar bu durumu destekler niteliktedir (Hinduja ve Patchin, 2008; Vandebosh ve Cleempout, 2009; Muraa vd., 2011). Bunun nedeni olarak internette daha fazla zaman geçirmeleri söylenebilir. Türkiye’de yapılan ilk araştırmalarda internet kullanarak iletişim kuranlarla siber

zorba veya mağdur olma durumu arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Erdur Baker ve Kavşut, 2007). Diğer yandan siber zorbalığın en sık yaşandığı siber ortamların başında internette yer alan sosyal paylaşım siteleri ve cep telefonlarının olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca günlük internet kullanım süresi beş saati aşan katılımcıların diğer gruplara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır (Özdemir ve Akar, 2011). Ayas ve Horzum'un (2012) araştırmalarına katılan öğrencilerin daha çok MSN ve sohbet odalarını kullanarak siber zorbalık yaptığı ve siber zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur. Öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin; internet kullanım sıklığı, sosyal medya hesabına sahip olma, sosyal medya hesabının kullanım sıklığı ve ailenin gelir düzeyi gibi değişkenlerle doğru orantılı olduğu ortaya çıkmıştır (Özer, 2016).

6.1.5. Alt Problem: Kişisel Bilgisayara Sahip Olmaya Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları

Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre alt boyutlardan siber ortamda söylenti çıkarma hariç diğer tüm alt boyutlar ile kişisel bilgisayara sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Kişisel bilgisayara sahip olan öğrenciler daha fazla mağdurdur. Öğrencilerin merak ve keşfetme isteği ile aile kontrolünün dışında, bilgisayarda çok fazla oyun oynamaları, internette boşa vakit geçirmeleri mağduriyete uğramalarına sebep olabilmektedir. Ayrıca bilgisayara sahip öğrencilerin çoğunluğu da internete kolay ulaşabilmektedir (TÜİK, 2018). Öğrenciler ödev, ders tekrarı, test çözme faaliyetleri, araştırma yapma gibi bahanelerle bilgisayarlarda başka sitelere giriyor olabilirler. Öğrencilerin kişisel bilgilerini kontrolsüzce paylaşması, izlediği videolar veya girdiği sitelerdeki pop-uplarda çıkan bağlantılara tıklayıp yaşına uygun olmayan durumlarla karşılaşabilmesi internetin bilinçsiz kullanımı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum da mağdur olmalarına sebep verebilmektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre kişisel bilgisayara sahip olan öğrenciler daha fazla siber zorbadır. Öğrenciler için birinin kişisel bilgisayarını ele geçirmek, virüslü mail yollamak, mail adresini ele geçirmek, internet ya da telefonla tehdit etmek eğlenceli görünüyor olabilir; hatta bu durumları yapabilmesini başarı olarak görüp arkadaşları arasında kendini ispat edebileceğini (Erikson, 1984) düşünüyor

olabilirler. Ayrıca bu duruma ailelerin çocuklarını internet kullanımı konusunda bilinçlendirmemesi, öğrencilerin cinsel konulardaki merakı ve bu yönde bir eğitim almamaları (Artan vd., 2008) sebep olabilir. Öğrenciler bu meraklarını birbirlerine müstehcen içerikli görüntüleri izletmeye zorlayarak gideriyor olabilir. Evde bilgisayar ve internet kullanım yerinin olması da siber zorbalığın artmasında rol oynamaktadır (Hinduja ve Patchin, 2008; Gencer, 2017).

Yapılan çalışmada ortaokul öğrencilerinde siber ortamda söylenti çıkarma alt boyutuna göre kişisel bilgisayara sahip olma ile siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Özer'in 2016 yılında yaptığı çalışma da bu sonucu desteklemektedir. Süslü (2016) çalışmasında öğrencilerin bilgisayar, cep telefonu ve tablete sahip olma durumları ile siber zorbalık arasında anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir. Gencer (2017) ise çalışmasında evde internet bağlantısı olup olmama durumu ile siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılık gözlenmediğini ortaya koymuştur.

6.1.6. Alt Problem: Kişisel Cep Telefonuna Sahip Olmaya Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları

Araştırma ölçeğindeki tüm alt boyutlara göre kişisel cep telefonuna sahip olma ile hem siber zorba hem de siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Alanyazındaki diğer çalışmalar da bu durumu destekler niteliktedir (Raskauskas ve Stoltz, 2007; Slonje ve Smith, 2008; Smith vd., 2008; Vandebosh ve Cleempout, 2009; Özdemir ve Akar, 2011; Özer, 2016).

Araştırmanın bulgularına göre kişisel cep telefonuna sahip olan öğrenciler daha fazla mağdurdur. Günümüzde akıllı cep telefonlarının kullanılması sonucunda cep telefonlarının internete bağlanıyor olması, bilgisayarda gerçekleşebilecek mağduriyet durumlarının telefonlarda da gerçekleşebilmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple kişisel cep telefonuna sahip bir öğrenci siber mağdur olabilir. Öğrencilere cep telefonu ile arkadaş grubundaki diğer öğrenciler tarafından müstehcen görüntüler izletilebilir. Ailenin çocuğuyla iletişim kurması için aldığı telefonun modeliyle dalga geçilmesi veya öğrencinin cep telefonu kullanırken kişisel bilgilerini paylaşması gibi durumlar başkaları tarafından mağdur edilmesinin sebebi olabilir.

Gerçekleştirilen araştırmanın bir diğer bulgusuna göre kişisel cep telefonuna sahip olan öğrenciler daha fazla siber zorbadır. Kişisel cep telefonuna sahip bir öğrenci zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollayabilir. Yaşı tutmazsa bile yaşını büyük göstererek sosyal medyaya öğrenciler üye olabilir. Bu sebeple telefonlarda sosyal medya kullanımının yaygınlığı siber zorbalığa kapı aralayabilir. Ailelerin öğrencilerle yoğun çalışma hayatları nedeniyle iletişim kurması şehir hayatında daha zor hale gelmekle birlikte şartlar gereği telefon kullanımının erken yaşlarda başlaması da bu duruma sebep olarak gösterilebilir. Cep telefonuna sahip bir öğrencinin numarasını gizleyerek müstehcen sesler çıkarması, uygunsuz görüntüleri çekip yollaması, başkalarının görüntüleriyle onlara şantaj yapması, başkalarına müstehcen mesajlar atarak onları rahatsız etmesi daha fazla zorba olmalarına sebep olabilir.

6.1.7. Alt Problem: Annenin Eğitim Durumuna Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları

Araştırma ölçeğinin tüm alt boyutlarına göre anne eğitim durumu ile siber mağdur ve siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Yapılan alanyazın taraması da bu durumu desteklemektedir (Özdemir, 2015; Gencer, 2017; Vazsonyi vd., 2017; Süslü, 2016).

Demirci (2017) ise çalışmasında anne eğitim düzeyine göre siber zorba eğilimi ve siber zorba mağduru düzeylerinin farklılaştığını tespit etmiştir. Anneleri lise mezunu olanların siber zorbalık yapma eğilimi anneleri üniversite mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Özer (2016) araştırmasında öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin; annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi gibi değişkenlerde anlamlılık bulmuştur. Annenin eğitim düzeyi düştükçe öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyinin de azaldığını; anne eğitim durumu yükseldikçe öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma düzeyinde ise kısmi bir artış olduğunu belirtmektedir.

6.1.8. Alt Problem: Babanın Eğitim Durumuna Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları

Araştırma ölçeğindeki alt boyutlardan sadece siber ortamda cinsel zorbalığa göre baba eğitim durumu ile siber zorba ve siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Öğrencilerin siber mağdur olma durumu ortaokul mezunu babalarda en azdır, babası üniversite ve üstü mezunu olanların ise siber mağdur olma durumu en fazladır. Bu durumun nedeni olarak üniversite ve üstü mezunu babaların maddi durumunun daha iyi olması düşünülürse çocuğuna kişisel cep telefonu, tablet, bilgisayar, internet gibi imkânları daha rahat sağlayabilir (Çiftçi, 2015; Özbay, 2013; Kocatürk, 2014). Öğrenciler de merak ve keşfetme duygusuyla bu imkânları kullanırken mağduriyet yaşayabilir. Bazı çalışmalarda babanın eğitim durumuna göre siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. (Süslü, 2016; Vazsonyi vd., 2017). Süslü (2016) baba eğitim durumu okuryazar olmayan öğrencilerin siber mağduriyeti, baba eğitim durumu ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu öğrencilerden daha düşük olduğunu, babası ilköğretim mezunu olan öğrencilerin siber mağduriyeti ise babası yükseköğretim mezunu olan öğrencilerden daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Demirci ise 2017 yılında yaptığı çalışmada ise baba değişkeninin siber zorbalığı, baba ile olan ilişkinin ise siber mağduriyeti etkilediğini tespit etmiştir.

Yapılan çalışmada siber ortamda engelleme ve zarar verme, söylenti çıkarma alt boyutlarına göre ise baba eğitim durumu ile siber zorba ve siber mağdur olma durumu arasında bir farklılık görülmemiştir. Yapılan bazı çalışmalar da bu durumu desteklemektedir (Süslü, 2016; Özer, 2016; Gencer, 2017).

6.1.9. Alt Problem: Sınıf Düzeyine Göre Siber Zorba ve Mağdur Olma Durumları

Sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutu hariç diğer tüm boyutlara göre sınıf düzeyi ile siber zorba ve siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. 7. sınıf öğrencileri en az siber zorba iken 8. sınıf öğrencileri en fazla siber zorbadır. Sınıf düzeyi arttıkça siber zorbalık düzeylerinin ortalaması artmaktadır. Siber ortamda engelleme ve zarar verme alt boyutunda cinsiyete göre erkeklerin daha fazla siber

zorba olduğu bulgusuna bakıldığında 8. sınıf düzeyini erkek öğrenciler için ergenlik döneminin kısmen başlangıcı olarak düşünürsek bu sınıf düzeyinde öğrencilerin zorba olma durumlarının en yüksek olması beklenebilir. Yapılan diğer çalışmalar da bu durumu desteklemektedir (Kowalski ve Limber, 2007; Smith vd., 2008; Manap, 2012; Süslü, 2016; Özer, 2016; Yelci, 2018).

Siber mağdur olma durumuna bakıldığında, en az mağduriyet 5.sınıflarda, en fazla ise 8. sınıflarda görülmüştür. Sınıf düzeyi arttıkça siber mağduriyet düzeylerinin ortalaması artmaktadır. Bu duruma 5. sınıftaki öğrencilerin teknolojik aletleri kullanım sıklığının az olması, 8. sınıf düzeyinde de fırtınalı ve gergin dönem olarak da nitelendirilen ergenlik dönemi sonucunda, öğrenciler teknolojik ortamda söylentiye maruz kaldıkları için en fazla mağduriyet bu dönemde gerçekleşiyor olabilir. Ayas ve Horzum'a göre (2012) 6. sınıfa devam eden öğrencilerin sanal zorba, sanal kurban ve sanal zorba/kurban olma durumları, 7 ve 8. sınıfa devam eden öğrencilere göre daha az (7 ve 8. sınıfların yaklaşık yarısı kadar) bulunmuştur. Demirci (2017) ise çalışmasında 7. sınıfların siber zorba ve mağdur olma düzeyinin 5. sınıflara göre daha fazla olduğunu belirtmiştir.

Yapılan araştırmada ölçeğin alt boyutlarından siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutuna göre siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Alanyazındaki diğer çalışmalardan bazıları da bu sonucu desteklemektedir (Beran ve Li , 2005; Slonje ve Smith 2008; Varjas vd., 2009; Wang vd., 2009; Yalın vd., 2010; Süslü, 2016). Yapılan çalışmalara göre yaş ve sınıf düzeyi değişkenlerinin siber zorba veya siber mağdur olma ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir (Erdur Baker ve Kavşut, 2007; Yalın vd., 2010; Süslü, 2016).

Sonuç olarak, yapılan çalışmada siber mağdur olma durumlarının alt boyutlarının bulguları incelendiğinde bunların içinde en fazla mağduriyet yaşanan durumun telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma olduğu belirlenmiştir. **Siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutunda** öğrencilerin sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama ve mail adresini ele geçirme ve zarar verme durumlarındaki mağduriyetlerinin diğer maddelere göre daha fazla olduğu görülmüştür. **Siber ortamda cinsel zorbalık**

boyutunda ise en fazla mağduriyet yaşanan durumun telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma olduğu belirlenmiştir. **Siber ortamda söylenti çıkarma boyutunda** mağduriyetin yaşandığı en yüksek oran birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme maddesindedir. Uygulanan siber zorba/mağdur olma durumları ölçme aracı ile gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları incelendiğinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla zorba olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda yapılan çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla mağdur olduğu tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen bu çalışmada sadece ortaokul öğrencilerinde siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutuna göre kız ve erkek öğrencilerin siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Araştırma ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre tüm alt boyutlarda internet kullanım sıklığı ile siber mağdur ve siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. İnterneti sık kullanan öğrencilerde hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet oranı artmaktadır. Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre alt boyutlardan siber ortamda söylenti çıkarma hariç diğer tüm alt boyutlar ile kişisel bilgisayara sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Kişisel bilgisayara sahip olan öğrenciler hem daha fazla mağdurdur hem de daha fazla siber zorbadır. Gerçekleştirilen araştırmanın bir diğer bulgusuna göre kişisel cep telefonuna sahip olan öğrenciler daha fazla siber zorbadır. Araştırma ölçeğinin tüm alt boyutlarına göre anne eğitim durumu ile siber mağdur ve siber zorba olma durumu arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Araştırma ölçeğindeki alt boyutlardan sadece siber ortamda cinsel zorbalığa göre baba eğitim durumu ile siber zorba ve siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Öğrencilerin siber mağdur olma durumu ortaokul mezunu babalarda en azdır, babası üniversite ve üstü mezunu olanların ise siber mağdur olma durumu en fazladır. Sonuçlar incelendiğinde ortaokul öğrencilerinde siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutu hariç diğer tüm boyutlara göre sınıf düzeyi ile siber zorba ve siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Sınıf düzeyi arttıkça siber mağduriyet düzeylerinin ortalaması artmaktadır.

6.2. Öneriler

Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık davranışlarını yapma ve siber mağdur olma durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan çalışmanın bu bölümünde öneriler sunulmuştur.

1. Yapılan çalışmada en yüksek siber zorba/mağdur olma durumu oranı siber ortamda cinsel zorbalık alt boyutunda görülmüştür. Öğrencilere okullarda yeterli cinsel eğitim verilerek merak duyguları giderilirse öğrencilerin bu davranışlarının azalacağı düşünülmektedir. Ayrıca telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma ve birine istemediği halde müstehcen içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme maddelerinde siber zorbalık sonuçlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilere okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin bilinçli kullanım kültürünü artıracak etkinlikler yapılmalı, velilere bu konuda seminerler verilmeli ve öğretmenlere bu konuda verilen hizmet içi eğitimler artırılmalıdır. Ayrıca öğrencilere ve velilere bilişim suçlarının kanuni yaptırımları olduğu hatırlatılmalıdır.

2. Yapılan çalışmanın siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutunda sohbet odası ve oyun sitesini terk etmeye zorlama maddesi, siber zorbalığın yapılma eğiliminin ve siber mağduriyeti yaşama durumunun yüksek olduğu maddedir. Öğrencilere gerçek dünyada yapmamaları gereken davranışları sanal dünyada da yapılmaması gerektiğini vurgulamak için örnek olaylar anlatılmalıdır. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım öğretmenleri ile rehberlik öğretmenleri işbirliği içinde çalışarak farklı etkinlikler yapılabilir. Bilgi ve iletişim teknolojilerini ihtiyacımız kadar kullanmayı, kullanma süresinin aile ve öğretmenlerle konuşarak karar verilmesini ve kullanırken kişisel bilgilerin paylaşılmaması gerektiğini öğrencilerin bilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Şu anki Bilişim Teknolojileri ve Yazılım müfredatında bu konular mevcuttur. Derslerde öğrencilere yapılacak farklı etkinlik ve materyallerle bu konu pekiştirilmelidir. Yapılan çalışmanın siber ortamda söylenti çıkarma boyutunda ise siber zorbalığın en çok yapıldığı madde birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etmedir. Bu konuda en önemli rol anne babalara düşmektedir. Bu sebeple anne babaların ve öğretmenlerin yeterli bilince sahip olabilmesi için öncelikle öğretmen kurul toplantılarına ve veli toplantılarının

gündem maddelerine güvenli internetin nasıl kullanılacağı, siber zorba ve mağduriyetle baş etmek için neler yapılacağı konuları eklenmelidir.

3. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre erkek öğrenciler hem daha fazla siber zorba hem de daha fazla siber mağdurdur. Günümüzde sürekli gelişen teknoloji kodlama, programlama hatta yapay zekâ alanındaki gelişmelerden öğrencilerin uzak tutulması çözüm olarak düşünülmemelidir. Bu gelişen teknolojiyi tüketen değil üreten bir nesil hedeflenmelidir. Bu sebeple öğrencilere teknoloji kullanımının olumlu-olumsuz özellikleri anlatılarak öğrencilerin de fikirleriyle teknoloji kullanımı bilinçlendirilmelidir. Siber zorbalıkla ilgili kısa film, afiş, resim, mobil uygulama yarışmaları düzenlenebilir. 6 Şubat Güvenli İnternet Günü etkinlikleri yapılabilir. Okulların belirli gün ve haftalar takvimine internet ve teknoloji kullanımı farkındalığı çalışmaları eklenerek farkındalık oluşturulabilir. Ergenlik döneminin getirdiği sebeplerden kaynaklanan siber zorba/mağdur olma durumlarında ise öğrenciler ve aileleri ergenlik dönemini daha kolay atlatacakları bilgilendirmelerle aydınlatılabilir. Ayrıca öğrencilerin internete internet kafelerden ulaşabilmesi durumu için internet kafelerin denetimlerinin daha ciddi yapılması gerekmektedir.

4. Yapılan çalışmada internet kullanım sıklığıyla siber zorba/mağdur olma durumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. İnterneti sık kullanan öğrencilerde hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet oranı artmaktadır. İnternetin güvenli kullanımı için güvenli internet ve çocuk profili seçenekleri kullanılabilir. Öğrenciler interneti kendi odalarında değil, evin ortak kullanılan alanlarında kullanmaları hakkında aileler bilinçlendirilirse internetin kullanım sıklığının kontrolünde yardımcı olabilir. Ama en önemli adım öğrenciyle internetin bilinçli ve güvenli kullanımı konusunda konuşulması ve öğrencinin kendi kararlarıyla bu durumu kontrol edebilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca öğrenci çekinmeden hem ailesiyle hem de öğretmenleriyle siber zorbalık konusunda baş etmede yardım alabilmelidir. Yıllık sınıf rehberlik planlarına bu çalışmalar eklenebilir. Velilere yapılacak etkinliklerde öğrencilerle bu konularda nasıl iletişim kuracakları anlatılabilir.

5. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre alt boyutlardan siber ortamda söylenti çıkarma hariç diğer tüm alt boyutlar ile kişisel bilgisayara sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Kişisel bilgisayara sahip olan öğrenciler hem daha fazla siber zorba hem de daha fazla siber mağdurdur. Yapılan çalışmalara bakıldığında bu yaş grubundaki öğrencilerin günde bir saatten fazla bilgisayar kullanmamaları gerekmektedir. Bu çalışmada sadece bilgisayara sahip olma durumu incelenmiştir. Yapılacak diğer çalışmalarda öğrencilerin bilgisayar kullanım sürelerine de bakılabilir.

6. Bu çalışmanın tüm alt boyutlarında kişisel cep telefonuna sahip olma durumu ile hem siber zorba hem de siber mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır. Kişisel cep telefonuna sahip öğrencilerde siber zorba/mağdur olma durumu daha fazladır. Şehir hayatında yaşayan ailelerin çocuklarında cep telefonu iletişim için gerekli olduğundan diğer teknolojiler gibi amacına uygun olarak kullanılmasına özen gösterilmelidir. Okul-öğretmen-veli üçgeni işbirliğinde cep telefonunu bilinçli kullanma eğitimleri verilebilir.

7. Bu çalışma sonuçlarına göre anne eğitim durumu ile siber zorba/mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Ölçeğin uygulandığı çalışma grubu bu duruma etken olabilir. Farklı çalışma grupları ve başka değişkenlerle bu tarz çalışmalar daha fazla yapılabilir.

8. Yapılan araştırmanın alt boyutlarından siber ortamda cinsel zorbalığa göre baba eğitim durumu ile siber zorba/mağdur olma durumu arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Diğer alt boyutlarda anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Babası üniversite mezunu olan öğrencilerde siber zorba/mağdur olma durumu daha fazladır. Ayrıca okuryazar olmayan babaların öğrencilerinde de mağduriyet durumu yüksektir. Aileler çocuklarına teknolojik imkânları sağlarken kullanım kısıtlamaları yerine bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken en etkili nasıl kullanırım bilincini yerleştirmelidirler. Evde çocuklarıyla daha etkili iletişim ve kaliteli zaman geçirmek için birlikte etkinlikler yapmak da öğrencileri olumsuz durumlardan koruyabilir.

9. Yapılan çalışmada sınıf düzeyi ile siber zorba/mağdur olma durumu arasında siber ortamda engelleme ve zarar verme boyutu hariç diğer tüm boyutlara göre anlamlı bir

farklılık bulunmaktadır. En fazla siber zorbalık yapan ve siber mağduriyet yaşayan 8. sınıf düzeyidir. 7. sınıf öğrencileri en az siber zorbadır. 5.sınıf öğrencileri ise en az siber mağdurdur. Sınıf düzeyi arttıkça siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeylerinin ortalaması artmaktadır. Öğrencilerin ergenlik dönemine başlangıçları ortaokul düzeyindedir. Özellikle sosyal medya kullanımı yaşları tutmasa da bir yolunu bularak erken yaşlara kadar düştüğünden, ergenlik döneminin benmerkezcilik, hayali izleyiciler ve kişisel efsane boyutları en çok sosyal medya, whatsapp gibi uygulamalarda kendini gösterebilir. Bu sebeple ergenlik dönemi ile baş etme stratejileri siber zorba/mağdur olma durumlarına da çözüm olabilir. Ayrıca günümüz anne babalarının çocuk yetiştirirken çocukları telefon, televizyon vb. cihazlara küçük yaşlardan itibaren maruz bırakmaları çocukların teknolojik cihazlara bağımlılığını tetiklemiştir. Bu duruma maruz kalan çocukların öğrenim çağında okuma yazma öğrenmesiyle teknolojik cihazlara eğilimi daha da artmaktadır. Öğrenciler zamanla bağımlı hale gelmektedir. Aile sağlığı merkezlerinde bu konu hakkında çocukların fiziksel ve psikolojik sağlıklarını korumak amacıyla anne babalara bilgilendirici eğitimler, broşürler verilebilir. Kamu spotları artırılabilir.

10. Bu çalışma nicel bir çalışmadır. Bundan sonraki çalışmalara nitel boyut da eklenirse daha derinlemesine çalışmalar elde edilebilir. Ayrıca teknoloji gün geçtikçe ilerlediğinden yapılacak çalışmalarda çalışma grupları değiştirilerek veriler güncellenebilir.

11. Çalışmada internet, bilgisayar, cep telefonu gibi değişkenlerle çalışılmıştır. Son yıllarda gelişen teknoloji android, ios, windows vb. işletim sistemleri ile çalışabilen ve internete bağlanabilen her ürünle (tablet, akıllı saat, oyun konsolu vb.) siber zorba/mağdur olma ihtimali göz önüne alınarak yapılacak çalışmalarda farklı değişkenlere de yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26 (1). <http://dergipark.gov.tr/uefad/issue/16697/173572>.
- Akgül, G. (2018). Ergenlerde Gelişimsel Değişkenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile İlişkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arıcak, O.T. (2009). Üniversite Öğrencilerindeki Siber Zorbalık Davranışlarının Bir Yordayıcısı Olarak Psikiyatrik Belirtiler. Eurasian Journal of Educational Research, 34.
- Arıcak, O.T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. Kariyer Penceresi, 2(6).
- Arıcak, O.T., Kınay, H. ve Tanrikulu, T. (2012). Siber Zorbalık Ölçeği'nin İk Psikometrik Bulguları. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 17 (2012-1).
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N., ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. CyberPsychology ve Behavior, 11(3).
- Artan, İ., Çalışandemir, F ve Bencik, S. (2008). Çocukların Cinsel Eğitimi: Geçmişten Günümüze Bir Bakış. Eğitim ve Bilim. Cilt 33, Sayı 150.
- Ayas, T., ve Horzum, M.B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. Akademik Bakış Dergisi - Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 19, 1-17. <http://www.akademikbakis.org>.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma durumu. İlköğretim Online, 11(2).

- Ayas, T. ve Deniz, M. (2014). Predicting the Exposure Levels of Cyber Bullying of Elementary Students with Regard to Psychological Symptoms. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.1048>.
- Baldry, AC. (2004). The impact of direct and indirect bullying on the mental and physical health of Italian youngsters. *Aggressive Behavior*, 30. <https://doi.org/10.1002/ab.20043>.
- Ballard, ME., Rattley, KT. and Fleming, WC. (2004). School aggression and dispositional aggression among middle school boys. *Research in middle level. Education Online*, 27(1).
- Baştürk Akca, E., Sayımer, İ. ve Ergül, S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 5(10).
- Belsey, B. (2004). Always On, Always Aware. http://www.cyberbullying.ca/pdf/cyberbullying_information.
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A study of new method for an old behaviour. *Journal of Educational Computing Research*.
- Beran, T., Rinaldi, C., Bickham, D. and Rich, M. (2012). Evidence for the need to support adolescents dealing with harassment and cyber-harassment: Prevalence, progression, and impact, *School Psychology International* 33(5). DOI: 10.1177/0143034312446976.
- Berrier, T. (2007). Sixth-, Seventh-, and Eighth-Grade Students' Experiences With the Internet and Their Internet Safety Knowledge. Doctoral Thesis, East Tennessee State University, Tennessee, USA.
- Besag, V. (1995). *Bullies and Victims in Schools*. Philadelphia: Open University Press.

- Bhat, C. S. (2008). Cyberbullying: Overview and strategies for school counselors, guidance officers, and all school personnel. *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 18(1).
- Burnukara, P. (2009). İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bursal, M. (2017). SPSS ile temel veri analizleri. Ankara: Anı.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı (25. Basım). Ankara: Pegem.
- Büyüksen, E. (2009). İstanbul Bilgi Üniversitesi, inet-tr'09 - XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri 12-13 Aralık 2009.
- Campbell, M.A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 15.
- Cassidy, W., Faucher, C. ve Jackson, M. (2013). Cyberbullying among youth: A comprehensive review of current international research and its implications and application to policy and practice. *School Psychology International*. 34. DOI: 10.1177/0143034313479697.
- Cerezo, F. and Ato, M. (2005). Bullying in Spanish and English pupils: A sociometric perspective using the BULL-S questionnaire. *Educational Psychology*, 25.
- Chao, C. and Yu T. (2017). Associations among Different Internet Access Time, Gender and Cyberbullying Behaviors in Taiwan's Adolescents. *Frontiers in Psychology* 8. DOI: 10.3389/fpsyg.2017.01104.
- Çitemel, N. (2014). Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin akran zorbalığına etkisi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Collins, K., McAleavy, G. and Adamson, G. (2004). Bullying in schools: a Northern Ireland study. *Educational Research*, 46 (1).
- Crick, N. R., and Grotpeter, J. (1995). Relational aggression, gender, and socialpsychological adjustment. *Child Development*, 66.
- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi.
- Çalık, D. ve Çınar, Ö. P. (2009) inet - tr' 09 - XIV. Bilgi Üniversitesi, İstanbul. Türkiye' de İnternet Konferansı Bildirileri.
- Çinkır, Ş. ve Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34(34).
- Çifci, E. ve Özkan, Y. (2010). Düşük Sosyo-Ekonomik Düzeydeki İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9 (2). <http://dergipark.gov.tr/ilkonline/issue/8595/106922>.
- Çiftçi, S. (2015). Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin Asilik Davranışları ile Siber Zorba ve Siber Mağdur Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirci, E. (2017). 11-15 Yaş Arası Ergenlerde Okul Yaşamı Zorbalığı Ve Siber Zorbalığın Bazı Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dempsey, A. G., Sulkowski, M. L., Dempsey, J. and Storch, E. A. (2011). Has cyber technology produced a new group of peer aggressors. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 14(5).
- Depaolis, K. and Williford, A. (2014). The Nature and Prevalence of Cyber Victimization Among Elementary School Children. *Child Youth Care Forum*. DOI 10.1007/s10566-014-9292-8.

- Deryakulu, D. and Büyüköztürk, Ş. (2010). Review of Turkish Research on Problematic Internet Use and Cyber Bullying. Paper presented in 9th International Internet Education Conference and Exhibition, September 14-16, 2010. Cairo- Egypt.
- Desmet, A., Aelterman N., Bastiaensens, S., Cleemput, K. V., Poels, K., Vandebosch, H. and Bourdeaudhuij, I.D. (2015). Secondary school educators' perceptions and practices in handling cyberbullying among adolescents: A cluster analysis. *Computers and Education* 88. DOI: 10.1016 / j.compedu.2015.05.006.
- Eisenberg, M.E., Neumark-Sztainer, D. and Perry, C.L. (2003). Peer harassment, school connectedness, and academic achievement. *Journal of School Health*, 73 (8).
- Elliot, M. (1997). *101 Ways of Dealing with Bullying*. London: Hodder Childrens's Book.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eğitim Araştırmaları*, 27.
- Erdur-Baker, Ö. (2010). Cyber bullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet mediated communication tools. *New Media and Society*, 12(1).
- Erikson, E.H. (1984). *İnsanın Sekiz Çağı*. Ankara: Birey ve Toplum.
- EU Kids Online (2011). Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi. <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>.
- Fırat, M. ve Ayran, G. (2016). Üniversite Öğrencileri Arasında Sanal Zorbalık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4).
- Fitzgerald, D. (1999). *Bullying in our schools - Understanding and tackling the problem- A guide for schools*. Dublin: Blackhall Publishing.

- Garmy, P., Vilhjálmsón, R. and Kristjánsdóttir, G. (2017). Bullying in school-aged children in Iceland: A crosssectional study. *Journal of Pediatric Nursing*. doi: 10.1016 / j.pedn.2017.05.009.
- Gencer, H. (2017). Ortaokul Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık Davranışları İle İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Gini, G. (2007). Who is blameworthy? Social identity and inter-group bullying. *School Psychology International*, 28(1).
- Gökler, R. (2009). Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsani Bilimler Dergisi*, 6 (2).
- Gualdo, A. , Sánchez, P. , Cerezo, F. and Prodócimo, E. (2018). Teachers' and students' perception about cyberbullying. Intervention and coping strategies in primary and secondary education. *Comunicar*. 26. DOI: 10.3916/c56-2018-03.
- Hinduja, S., and Patchin, J.W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors elated to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29.
- Hinduja, S., and Patchin, J.W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. California: Carwin Pres.
- Hinduja, S., ve Patchin, J. W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide, *Archives of Suicide Research*, 14: 3.
- Horzum, M.B. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36.
- Houbre, B., Tarquinio, C., Thuillier, I. and Hergott, E. (2006). Bullying among students and its consequences on health. *European Journal of Psychology of Education*, XXI (2).

- Hunter, SC., Boyle, JME. and Warden, D. (2004). Help seeking amongst child and adolescent victims of peeraggression and bullying: The influence of school-stage, gender, victimisation, appraisal, and emotion. *British Journal of Educational Psychology*. DOI: 10.1348 / 0007099041552378.
- Juvonen, J., Graham, S. and Schuster, MA. (2003). Bullying among young adolescents: The strong, the weak, and the troubled. *Pediatrics*, 112 (6).
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (25. Baskı). Ankara: Nobel.
- Kavuk, M. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Sanal Kurban Olma Durumlarının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kavuk, M., Keser, H. and Teker, N. (2011). Reviewing unethical behaviors of primary education students' internet usage. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 28, 2011. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.190>.
- Kavuk Kalender, M., Bulu, Ş. ve Keser, H. (2018). Siber Zorbalık Tehlike Düzeyi Ölçeğinin Ortaokul ve Lise Formlarının Geliştirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26 (2). DOI: 10.24106/kefdergi.389857.
- Keith, S. and Martin, M. E. (2005). Cyber-bullying: Creating a culture of respect in a cyber world. *Reclaiming Children and Youth*, 13(4).
- Kocatürk, M. (2014). Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kowalski, R., Limber, P. S. and Agatston, W. P. (2008). *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Malden, MA: Blackwell.
- Kowalski, R. M. and Limber, S. P. (2013). Psychological, Physical, and Academic Correlates of Cyberbullying and Traditional Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53.

- Köycü, N. (2004). Kamu Yönetimi Alanında Eğitim Yöneticiliğine Hazırlanma ve Yetişme Rehberi, Ankara: Pegema, XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Land, D. (2003). Teasing Apart Secondary Students Conceptualizations of Peer Teasing, Bullying and Sexual Harassment, *School Psychology International*, Vol. 24 (2).
- Langos, C. (2012). Cyberbullying: The challenge to define. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 15(6).
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27.
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23.
- Manap, A. (2012). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Meter, D. J. and Bauman, S. (2018). Moral Disengagement About Cyberbullying and Parental Monitoring: Effects on Traditional Bullying and Victimization via Cyberbullying Involvement. *Journal of Early Adolescence*, 38 (3).
- Muraa, G., Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. and Diamantina, D. (2011). An international study of cyber bullying perception and diffusion among adolescents. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 153805–3809.
- Mynard, H. and Joseph, S. (2000) Development of the Multidimensional Peer-Victimization Scale. *Aggressive Behavior*, 26.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Cambridge: Blackwell Publishing.

- Olweus, D. (1994). Annotation-Bullying at school: Basic facts and effects of school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35.
- Olweus, D. (1996). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4).
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2014). Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 2011, Cilt 17, Sayı 4.
- Özdemir, S. (2015). Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin, Anne-Baba ve Akran İlişkilerine Göre İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özel, S. (2013). Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Özel, S. (2014). Zorbalığın Yeni Formu: Siber Zorbalık. *Panorama Khas Dergisi*. Kış 2014, Sayı 13.
- Özer, G. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ile Siber Zorbalığın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri ve Öğrencilerin Siber Zorbalıkla Baş Etme Stratejileri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Patchin, J. and Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2).

- Peker, A. , Eroğlu, Y. ve Ada, Ş. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalığın Ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12 (2).
- Pekşen Süslü, D. (2016). Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı, Anne, Baba Ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pornari, C. D. and Wood J. (2009). Peer and cyber aggression in secondary school students: the role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectancies. <https://doi.org/10.1002/ab.20336>.
- Raskauskas, J. and Stoltz, A. D. (2007). Involvement in Traditional and Electronic Bullying Among Adolescents. *Developmental Psychology*, 43. Doi: 10.1037/0012-1649.43.3.564.
- Rigby, K. (2002). *New Perspectives on Bullying*. London: Jessica Kingsley.
- Roffey, S. (2000). Addressing bully in schools: Organisational factors from policy to practice. *Educational and Child Psychology*, 17(1).
- Roland, E. (1989). *Bullying: The Scandinavian Research Tradition*. In D. P. Tattum and D. A. Lane, (Eds.), *Bullying in schools*. Stoke on Trent: Trentham Books.
- Sargın, N. (2013). Üniversite Öğrencilerinin İnternete Yönelik Tutumları ve Problemleri İnternet Kullanımları. *Turkish Journal of Education*. Volume 2 Issue 2.
- Seals, D. and Young, J. (2003). Bullying and victimization prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38 (152).
- Seferoğlu, S. S. ve Yıldız, H. (2013). Dijital Çağın Çocukları: İlköğretim Öğrencilerinin Facebook Kullanımları ve İnternet Bağımlılıkları Üzerine Bir Araştırma. *İletişim ve Diplomasi*, 2.

- Selkie, E.M., Fales, J.L. and Moreno, M.A. (2015). Cyberbullying Prevalence Among US Middle and High SchooleAged Adoles-cents: A Systematic Review and Quality Assessment. *Journal of Adolescent Health*. 26.02.2019, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1054139X15003821>.
- Serin, H. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sharp, S. and Smith, P. K. (1994). School bullying: Insights and perspectives. Routledge, Londra. <https://doi.org/10.1002/cbm.123>.
- Shemesh, D., Heiman, T. and Ben-Ari, D. K. (2018). Developing, Implementing, and Evaluating an Intervention Program on Cyberbullying for Teachers. DOI: 10.18178/ijlt.4.4.
- Siegle, D. (2010). Cyberbullying and sexting: technology abuses of the 21st century. *Gifted Child Today*, 33(2).
- Slonje, R. ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. and Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its Nature And Impact In Secondary School Pupils. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(4). Doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x.
- Soydaş, K.D. (2011). Ergenlerde Ebeveyn İzlemesi, Sanal Zorbalık Ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin Cinsiyete Göre İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Strom, P. and Strom, R. (2004). Bullied by mouse. 21.10.2018, https://www.childresearch.net/papers/digital/2004_02.html.

- Stys, Y. (2004). Beyond The Schoolyard: Examining Electronic Bullying Among Canadian Youth. Master's Thesis, Carleton University, Ottawa, Ontario.
- Şahin, M., Sarı, S., Özer, Ö. ve Er, S. (2010). Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2010, Sayı:21.
- Tahiroğlu, A.Y., Bahalı, K., Avcı, A., Seydaoğlu, G. ve Uzel, M. (2009). Ailedeki Disiplin Yöntemleri, Demografik Özellikler ve Çocuklardaki Davranış Sorunları Arasındaki İlişki. Ruh Sağlığı Dergisi, 16 (2).
- Touloupis, T. and Athanasiades, C. (2014). The risky use of new technology among elementary school students: Internet addiction and cyberbullying , Hellenic Journal of Psychology 11(2).
- Topçu, Ç. (2008). The relationship of cyber bullying to empathy, gender, traditional bullying, internet use and adult monitoring. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydın, Y. (2008). “Examination of Cyberbullying Experiences Among Turkish Students From Different School Types”. CyberPsychology and Behavior, Sayı:11.
- TÜİK. (2014). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, Sayı: 16198. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16198>.
- TÜİK. (2018). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, Sayı: 27819. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028_
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2012). Okul Öncesi Dönemde Akran Zorbalığı. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 5(4). <http://dergipark.gov.tr/akukeg/issue/29347/314047>.
- Valcke, M. , Dewer, B. , Keer, V. and Schellens, T. (2011). Long-term study of safe Internet use of young children. Article in Computers ve Education 57(1). DOI: 10.1016/j.compedu.2011.01.010.

- Vandebosch, H. and Cleemput, K. V. (2009). Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New Media Society*, 11, 1349. DOI: 10.1177/1461444809341263.
- Varjas, K., Henrich, C. C. and Meyers, J. (2009). Urban middle school students' perceptions of bullying, cyberbullying, and school safety. *Journal of School Violence*, 8(2).
- Varnhagen, C. , (2007). Children and the Internet, *Psychology and the Internet*. DOI: 10.1016/B978-012369425-6/50021-7.
- Vazsonyi, A. T., Jiskrova, G. K., Özdemir, Y. and Bell, M. M.(2017). Bullying and Cyberbullying in Turkish Adolescents: Direct and Indirect Effects of Parenting Processes. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 48(8). DOI: 10.1177/0022022116687853.
- Veiga S. , Ferreira, P. , Freire, I. , Caetano, A. , Martins, M. and Vieira, C. (2017). Adolescent cybervictimization - Who they turn to and their perceived school climate. *Journal of adolescence*. 58. DOI: 10.1016/j.adolescence.2017.04.009.
- Yalın, H. İ. , Bayır, Ş. and Numanoglu, G. (2010). Cyber-Bullying Among Primary School Students. Paper presented in 9th International Internet Education Conference ve Exhibition, September 14-16, 2010. CairoEgypt.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., ve Peker, A. (2011). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E. , Karakulah, D. ve Dilmaç, B. (2013). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Değerlerini Yordayan İki Önemli Değişken: Siber Zorbalık Eğilimleri ve Okul Kültürü Arasındaki İlişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt 11, No. 26.

- Ybarra, M. L., Leaf, P. J. and Diener-West, M. (2004). Sex differences in youth-reported depressive symptomatology and unwanted Internet sexual solicitation. *Journal of medical Internet research*, 6(1). <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1550591>.
- Ybarra, M.L. and Mitchell, K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics, *Journal Of Child Psychology and Psychiatry*, 45.
- Yelci, H. (2018). Ortaokul Öğrencilerinde Siber Zorbalık İle Saldırganlık İlişkisinin İncelenmesi. İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, H. (2011). Cyberbullying in Turkish middle schools: An exploratory study. *School Psychology International*, 32(6). DOI:10.1177/0143034311410262.
- Yot, C. Franco, M. D. and Hueros, A. D. (2019). Trainee Teachers' Perceptions on Cyberbullying in Educational Contexts. DOI: 10.3390/socsci8010021.
- Yurtkoru, S., Durmuş, B., Uluşu, Y. ve Kılıç, B. (2010). Facebook'tayız. Beta Basım Yayın. 1.Baskı. İstanbul.
- Wang, J., Iannotti, R. J. and Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45(4).
- We Are Social. (2019). <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>.
- Wei, H. and Chen J. (2012). The moderating effect of Machiavellianism on the relationships between bullying, peer acceptance, and school adjustment in adolescents, *School Psychology International* 33(3). DOI: 10.1177/0143034311420640.
- Willard, N. (2007). The Authority and Responsibility of School Officials in Responding to Cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*, 41.

- Wolke, D., Woods, S., Bloomfield, L. and Karstdat, L. (2000) The association between direct and relational bullying and behaviour problems among primary school children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41 (8).
- Wolke, D., Woods, S., Stanford, K. and Schulz, H. (2001) Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. *British Journal of Psychology*, 92.

EKLER

EK-1: VERİ TOPLAMA ARACI

ÖNERGENLERİN SİBER ZORBA VE KURBAN OLMA DURUMLARI

Sevgili öğrenciler,

Bu araştırma sizlerin bilgi ve iletişim araçlarının yaygın kullanımı ile ortaya çıkan bazı sorunların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Sizlerin katkısı ile geliştirilecek bu araştırma sonucunda, toplumsal bir bilinç oluşturulması hedeflenmektedir. Ölçeği doldurmanız yaklaşık olarak 10 dakikanızı alacaktır. Lütfen size gelen en doğru seçeneği X işareti ile işaretleyiniz. Bu konuda eleştiri, görüş veya öneriniz olursa aşağıdaki e-posta adresinden bizlere ulaşabilirsiniz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

Şerife Nur TUNA
serifenurtuna@gmail.com

I. BÖLÜM - Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyetiniz : () Kız () Erkek

2. İnternet Kullanım Sıklığınız:

() Hiç () Ayda birkaç kez () Haftada
Biraz Kez

() Günde Birkaç Kez () Gün Boyu

3. Kendinize Ait Bilgisayarınız: () Var () Yok

4. Kendinize ait Cep Telefonunuz: () Var () Yok

5. Annenizin Eğitim Durumu:

() Okuryazar Değil () İlkokul () Ortaokul ()
Lise
() Üniversite ve üstü

6. Babanızın Eğitim Durumu:

() Okuryazar Değil () İlkokul () Ortaokul ()
Lise
() Üniversite ve üstü

Lütfen diğer sayfaya geçiniz...

II. BÖLÜM. Sanal Zorba/Kurban Olma Durumu

Aşağıdaki her bir soru için ‘Bana Yapıldı’ bölümü için bir seçenek; ‘Ben Yaptım’, bölümü için bir seçenek işaretleyerek (X) işareti ile cevaplayınız.

	BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1. Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.										
2. Kasıtlı olarak virüslü mail yollama										
3. İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme										
4. Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme										
5. Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama										
6. Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.										
7. Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.										
8. Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.										
9. Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma.										
10. İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.										
11. Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.										
12. Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma										
13. Birine istemediği halde müstehcen içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.										
14. Müstehcen içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama										
15. İnternet/Telefonla müstehcen içerikli söylenti çıkarıp yayma.										
16. Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme										
17. Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.										
18. İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.										
19. Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.										

Anket Bitmiştir. Katılımınız için teşekkür ederiz.

EK-2: İZİN KÂĞIDI

İLGİLİ MAKAMA

Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojisi Eğitimi bölümünde yüksek lisans yapmakta olan Şerife Nur Tuna tarafından gerçekleştirilecek olan *Konya ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin siber zorba ve siber mağdur olma durumları* başlıklı yüksek lisans tezinde tarafımdan geliştirilmiş olan *Sanal Zorba/Mağdur Olma Ölçeği* ölçeğinin kullanılmasına izin veriyorum.

22/11/2015

Doç. Dr. Tuncay AYAS

İMZA

ÖLÇEK SAHİBİNİN;

İŞ ADRESİ: Sakarya Üniversitesi

EĞİTİM FAKÜLTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ 54300 HENDEK /SAKARYA

TELEFON: +90 (264) 295 71 64

E-POSTA: tayas@sakarya.edu.tr

EK-3: ARAŞTIRMA İZNİ

B-165

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 83688308-605.99-E.13461887

29.12.2015

Konu: Araştırma İzni

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 22/12/2015 tarihli ve 48178250-300-E.14534 sayılı yazınız

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Şerife Nur TUNA'nın "Konya İlinde Öğrenim Gören Ortaokul Öğrencilerinin Siber Mağdur ve Zorba Olma Durumları" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın; Karatay Karma Ortaokulu, Meram Mehmet Beğen Ortaokulu, Selçuklu Mareşal Mustafa Kemal Ortaokulu ve Selçuklu Özel Konya Esentepe Ortaokulunda öğrenim gören öğrencilere eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla uygulanmasında sakınca görülmemektedir. Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçları kullanılacak olup, sonucun CD ortamında iki nüsha olarak gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve adı geçene tebliğini arz ederim.

Mukadder GÜRSOY
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek: Anket Formu (2 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmzalı
Aşlı ile Aynıdır.
...../...../20.....
30 Aralık 2015

Akçeşme Mah. Garaj Cad. 42020 Karatay/KONYA
Tel : 0332 353 30 50 Faks : 0332 351 59 40
Web : <http://konya.meb.gov.tr>
E-Posta : konyamem@meb.gov.tr

Strateji Geliştirme:
Bilgi:F.GÖRES
Tel : 0332 353 30 50 /1250
istatistik42@meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden e41b-7589-3403-bcc9-5ec0 kodu ile teyit edilebilir.

ÖNERGENLERİN SİBER ZORBA VE KURBAN OLMA DURUMLARI

Sevgili öğrenciler,

Bu araştırma sizlerin bilgi ve iletişim araçlarının yaygın kullanımı ile ortaya çıkan bazı sorunların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Sizlerin katkısı ile geliştirilecek bu araştırma sonucunda, toplumsal bir bilinç oluşturulması hedeflenmektedir. Ölçeği doldurmanız yaklaşık olarak 10 dakikanızı alacaktır. Lütfen size gelen en doğru seçeneği X işareti ile işaretleyiniz. Bu konuda eleştiri, görüş veya öneriniz olursa aşağıdaki e-posta adresinden bizlere ulaşabilirsiniz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

I. BÖLÜM - Kişisel Bilgiler

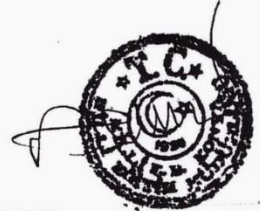
1. Cinsiyetiniz : ☐ Kız ☐ Erkek
2. İnternet Kullanım Sıklığınız:

☐ Hiç	☐ Ayda birkaç kez	☐ Haftada Birkaç Kez
☐ Günde Birkaç Kez	☐ Gün Boyu	
3. Kendinize Ait Bilgisayarınız: ☐ Var ☐ Yok
4. Kendinize ait Cep Telefonunuz: ☐ Var ☐ Yok
5. Annenizin Eğitim Durumu:

☐ Okuryazar Değil	☐ İlkokul	☐ Ortaokul	☐ Lise
☐ Üniversite ve üstü			
6. Babanızın Eğitim Durumu:

☐ Okuryazar Değil	☐ İlkokul	☐ Ortaokul	☐ Lise
☐ Üniversite ve üstü			

Lütfen diğer sayfaya geçiniz...

II. BÖLÜM .Sanal Zorba/ Kurban Olma Durumu

Aşağıdaki her bir soru için 'Bana Yapıldı' bölümü için bir seçenek; 'Ben Yaptım', bölümü için bir seçenek işaretleyerek (X) işareti ile cevaplayınız.

	BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1. Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.										
2. Kastli olarak virüslü mail yollama										
3. İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme										
4. Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme										
5. Sohbet odası (chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama										
6. Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama.										
7. Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.										
8. Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.										
9. Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici müstehcen sesler çıkarma.										
10. İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.										
11. Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.										
12. Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma										
13. Birine istemediği halde müstehcen içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.										
14. Müstehcen içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama										
15. İnternet/Telefonla müstehcen içerikli söylenti çıkarıp yayma.										
16. Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme										
17. Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma.										
18. İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.										
19. Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.										

Anket Bitmiştir. Katılımınız için teşekkür ederiz.

EK-4: ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Şerife Nur ÖZKAN		İmza:	
Doğum Yeri:	Anamur			
Doğum Tarihi:	03.12.1992			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Anamur İlköğretim Okulu	İlköğretim 1. kademe	Anamur/MERSİN	1998-2004
	Ovaakça İlköğretim Okulu	İlköğretim 2. kademe	Osmangazi/BURSA	2004-2006
Lise	Ovaakça Şarık Tara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Bilişim Teknolojileri	Osmangazi/BURSA	2006-2010
Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETMENLİĞİ	Meram/KONYA	2010-2014
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ	Meram/KONYA	2014-2019
İş Deneyimi:	17.09.2015'den beri halen MEB'de Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Öğretmeni			
E-posta:	serifenurtuna@gmail.com			